

Současná rodina a její proměna v čase.

Bc. Tereza Valentová

Diplomová práce
2009



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tereza VALENTOVÁ**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Současná rodina a její proměna v čase.**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek z oblasti současné rodiny, mužské a ženské role v rodině.

Příprava metodiky výzkumné části.

Ověření a uskutečnění výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení výzkumu.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAMPLOVÁ, D., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ S. České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. 1. vyd. Praha: Sociologický pstav AV ČR, 2003. ISBN 80-7330-040-0.

KARSTEN, H. Ženy -- muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.

KELLER, J. Nedomyšlená společnost. 4. vyd. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-091-0.

MOŽNÝ, I. Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

MOŽNÝ, I. Moderní rodina: Mýty a skutečnosti. 1. vyd. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

ŠPATENKOVÁ, N. Jak řeší rodinné krize moderní žena. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1567-8.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Karla Hrbáčková**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **12. února 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **15. května 2009**

Ve Zlíně dne 12. února 2009



L.S.


prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan


Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci se zabývám současnou rodinou a její proměnou v čase. Práce je dělena do dvou částí. Obsahem teoretické části je vymezení pojmu rodina, její funkce, typy rodiny a její historie. Dále pak vymezení role matky, ženy, muže a otce. V neposlední řadě se ve své práci snažím nastínit slučitelnost rodinného a pracovního života.

Cílem praktické části je zodpovědět otázku, zda a jakým způsobem se mění pozice a role muže v současné rodině.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, historie rodiny, role muže a ženy, role otce a matky, slučitelnost rodinného a pracovního života, rodičovský příspěvek

ABSTRACT

In my diploma thesis I am interested in contemporary family and its changes at time. My work is divided into two parts. Content of my theoretical part is definition terms – family, its functions, types and its history. Excerpt for this also mothers role, women, men and fathers. Very important part of my theoretical work is also compatibility of family life and professional life.

Chief aim of my practical part is get to know how and what way the mens role is changing in contemporary family.

Key words: family, function of family, mens and womens role, mothers role and fathers role, compatibility family and professional life, parental contribution

Poděkování:

Tímto děkuji Mrg. Karle Hrbáčkové za laskavost a ochotu, odborné vedení, poskytnuté rady a cenné připomínky.

Na tomto místě bych také chtěla poděkovat svým rodičům, že mě po celou dobu studia podporovali jak psychicky tak i finančně a zajistili pro mě harmonické rodinné prostředí k tomu, aby se ze mě stala taková osobnost, jakou jsem dnes.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CO JE TO RODINA?	12
1.1 RODINA A JEJÍ FUNKCE	13
1.1.1 Funkce biologická	13
1.1.2 Funkce ochranná a materiální.....	14
1.1.3 Funkce výchovná (socializační):	14
1.1.4 Funkce emocionální	15
1.2 TYPY RODIN	15
2 HISTORIE RODINY	17
2.1 RODINA A MANŽELSTVÍ V PRVOTNĚ POSPOLNÉ SPOLEČNOSTI	17
2.2 MANŽELSTVÍ A RODINA V OTROKÁŘSKÉ SPOLEČNOSTI	19
2.3 MANŽELSTVÍ A RODINA VE FEUDALISMU	21
2.4 MANŽELSTVÍ A RODINA VE SPOLEČNOSTI KAPITALISTICKÉ	24
2.5 MANŽELSTVÍ A RODINA V DOBĚ KOMUNISTICKÉHO REŽIMU	27
2.6 MANŽELSTVÍ A RODINA V SOUČASNÉ DOBĚ.....	28
3 ROLE V RODINĚ	31
3.1 MUŽSKÁ A ŽENSKÁ ROLE.....	32
3.2 ROLE MATKY A OTCE.....	33
4 SLUČITELNOST RODINNÉHO A PRCOVNÍHO ŽIVOTA	35
4.1 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	35
4.2 RODIČOVSKÝ PŘÍSPĚVEK	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
5 VÝZKUM	39
5.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
5.2 STRATEGIE VÝZKUMU A JEHO TECHNIKA	39
5.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	41
6 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	42
6.1 SROVNÁVACÍ ANALÝZA DAT	42
6.1.1 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001	44
6.1.2 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2002	45
6.1.3 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2003	46

6.1.4	Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2004	47
6.1.5	Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2005	48
6.1.6	Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2006	49
6.1.7	Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2007	50
6.1.8	Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008	51
6.1.9	Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008	52
6.1.10	Statistická analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 – 2008 v České republice.....	54
6.2	DOTAZNÍK	55
6.2.1	Komplexní analýza dotazníků	55
7	ZÁVĚR VÝZKUMNÉ ČÁSTI	70
7.1	ZÁVĚR SROVNÁVACÍ ANALÝZY DAT	70
7.2	ZÁVĚR DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	70
	ZÁVĚR	72
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	75
	SEZNAM GRAFŮ	76
	SEZNAM TABULEK.....	78
	SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Tématem celé této diplomové práce je RODINA. Role rodiny z hlediska plnění svých funkcí je v dnešní společnosti stále nenahraditelná a závisí na ní existence každého státu. Kulturní i politické vlivy však v posledních letech změnilly podobu současné české a celé evropské společnosti, tím pádem i rodiny. Objevují se nové formy soužití, klesá porodnost i počet uzavíraných sňatků, které jsou často odsouvány do vyššího věku. Současná společnost poskytuje různé možnosti, kterých může člověk využít a ty se často jen obtížně daří skloubit s rodičovskou rolí. Proto bude tato práce zaměřena na současnou rodinu, roli muže a ženy v ní.

Základem pro tuto práci bude historický vývoj rodiny, kde se pokusím představit roli muže a roli ženy, kterou zastávali v minulosti, během let až do současnosti. Dále pak nastínění funkcí, které rodina zastává a typy rodin. Stěžejní pro tuto práci bude samotné nastínění role ženy, která později přebírá funkci matky a roli muže a otce. Protože se současná rodina nejvíce mění v ohledu slučitelnosti rodinného a pracovního života, toto téma se v práci objeví taktéž.

Prostřednictvím těchto informací, které bude obsahovat první část diplomové práce bych chtěla položit základy pro svůj výzkum. Praktická část se bude zabývat zejména o mužskou roli v rodině a to přímo rolí otce. Cílem bude zjistit, zda a jak se v současné rodině podílejí muži na péči, výchově svých potomků a na celkové péči o domácnost. Zda se muži angažují v péči o své potomky již od narození a vlastně tím přebírají roli, kterou v minulosti zastávala pouze žena.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CO JE TO RODINA?

Rodinou a její charakteristikou jako společenské instituce a vymezením jejího vztahu k společnosti se zabývá především sociologie, z určitých hledisek někdy i filozofie. V literatuře existuje mnoho prací, které se zabývají problematikou rodiny. Můžeme zde najít některé odlišnosti v definování rodiny, a zejména v jejich funkcích, na druhé straně docházejí autoři v podstatě ke shodným závěrům.

„Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že nejlepším možným způsobem spojuje specifické a univerzální. Bez osobního, vysoce angažovaného zaujetí rodičů na osudu dětí by se děti vychovat nedaly. Stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte. Další takovou podmínkou je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí. Obojí může dítěti poskytnout jen rodina, a to nezastupitelně (Matoušek, 1997, s. 9).“

Jinou definici uvádí ve své knize i S. Radvanová: *„Rodina je svazek muže a ženy a jejich svobodných dětí založená na biologickém základě, která je charakterizována rysem trvalého soužití. Je teda institucí zajišťující především trvání lidského rodu. Tato funkce rodiny, tj. funkce reprodukční, je historicky nejstarší. Plněním reprodukční funkce dochází i k regulaci příbuzenství. Rodina však nezajišťuje trvání lidského rodu pouze tím, že ze sexuálního soužití muže a ženy se narodí děti, ale že dále vytváří ekonomické podmínky pro obživu a výchovu dětí a je hlavním místem pro socializaci jedince. Plní tedy funkci ekonomickou, výchovnou, socializační. Tyto funkce plní rodina nejen vůči svým členům, ale plní je současně vůči celé společnosti (Radvanová, 1978, s.7).“*

Ani právní řád České republiky neobsahuje explicitně vyjádřenou definici rodiny, nejčastěji se zde setkáme s pojmem rodinná kolektivita. Ale můžeme za ní pokládat především malou sociální skupinu, která má historicky určenou organizaci, její členové jsou spjatí manželskými nebo příbuzenskými vztahy a zvláště společným způsobem života. Funkce rodiny se vyvíjí v souvislosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které ovlivňují celkové postavení rodiny ve společnosti i vztahu uvnitř rodiny.

V sociologickém slovníku můžeme najít poměrně složitou, ale obsahově nejkompexnější definici rodiny. Rodina je zde uvedena jako forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnujícím rodiče a děti. Další znaky

rodiny jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost společné příbuzenské linii, společná produkce, konzumování statků atd. Hlavní funkcí rodiny je reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrně např. na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory (Jandourek, 2001).

1.1 Rodina a její funkce

Přestože je v dnešní době rodina v některých funkcích relativizována, má pro dítě stále nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od ní či přesněji od svých rodičů genetickou výbavu, očekává se rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální. Rodina je pro dítě vzorová společnost, ve které si dítě osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou pak rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, především v interpersonálních vztazích a to jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. V rodině dítě poznává základní sociální a kulturní hodnoty, normy a vytváří si jejich hierarchii. Pod jejím vlivem se vyvíjí též sociální a morální citění (Možný, 1990).

1.1.1 Funkce biologická

Podle M. Marušiaka (1964) jsou pod tímto pojmem zahrnuty dvě zvláštní složky pohlavního života manželů.

A to: a) uspokojování pohlavního pudu, b) proces rozmnožování obyvatelstva.

a) Manželství je především sexuální soužití muže a ženy, ve kterém se ukájí pohlavní pud. V minulosti nebyla tato funkce vydělena jako samostatná složka pohlavního života, ale byla totožná s rozmnožováním. Doba, kdy můžeme mluvit o oddělení těchto dvou složek, je spojena až s rozvojem monogamie. Partneři tedy měli možnost, aby plození dětí regulovali v závislosti na ekonomických podmínkách, a aby to bylo výsledkem svobodného rozhodnutí. V civilizované společnosti je tento jev zcela přirozený, ale může to být také příčina, která brzdí proces reprodukce obyvatelstva.

b) Proces rozmnožování obyvatelstva můžeme pokládat za jednu z centrálních složek v celkovém systému rodinných funkcí. Touto funkcí máme na mysli reprodukci obyvatelstva anebo to, čemu se říká populační problém. Je to jeden z nejzávažnějších

problémů současné rodiny. Na základě tohoto problému se vytvářejí nejrůznější teorie a hypotézy o budoucnosti lidstva, o vymření, přelidnění, o zániku bílé rasy a rozmnožení tzv. barevných národů atd. Pozornost, která se soustředí na tento problém, není nahodilá. S populační otázkou také souvisí hospodářská a ekonomická prosperita národů a států. Kvantita a kvalita narozených dětí ovlivňuje celkovou perspektivu určité společnosti.

1.1.2 Funkce ochranná a materiální

V systému rodinných funkcí zaujímá také významné místo funkce ochrany dětí a práce schopných členů rodiny. Všechny funkce rodiny se snaží vytvořit bezpečný domov. Bezpečnost všech členů rodiny úzce souvisela s ekonomickým stavem rodiny, s počtem produktivních zaměstnanců a s celkovým majetkem, kterým rodina disponovala. V reálném životě to potom vypadalo tak, že rodiče se starali o bezpečnost, starší sourozenci dohlíželi na mladší sourozence, práce schopní členové rodiny pomáhali přestárlým rodinným příslušníkům. Bezpečnost členů rodiny tedy byla spjata a zaručována navzájem – morální povinností rodičů bylo zabezpečit alespoň minimální podmínky pro vývoj dětí a na druhé straně povinností dětí bylo zabezpečit rodičům život ve stáří (Marušiak, 1964).

V dnešní době už tato funkce není tolik významná jako v minulosti, protože velkou část zodpovědnosti na sebe přebírá stát, pomocí fungujícího systému sociálních podpor a slabší členové nejsou tolik závislí na silnějších členech rodiny.

1.1.3 Funkce výchovná (socializační):

Rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě. Funguje jako regulátor nežádoucích činností. Určitá dynamika, kterou můžeme pozorovat v rodině, tvoří zcela jedinečné prostředí pro formování postojů k světu, blízkému okolí a sobě samému. Vytváří také hodnotové orientace, tvoří základ pro formování vlastního já a koncepci vlastního života (Výrost, Slaměník, 1997).

Rodina je institucí, přes kterou člověk přichází do styku s jinými sociálními skupinami a s celou sociální strukturou. Určuje také základní sociální skupiny, do kterých je člověk zařazen a pokud nedosáhne vlastní společenské pozice, je jeho sociální prestiž daná prestiží rodiny.

Vztah mezi dětmi a rodiči je utvářen rodinou. Obzvláště stupeň agresivity dítěte je do značné míry závislý na formách, které převažují v rodině. Děti, které ve svém vývoji dosahují vlastností, které jsou příznivé pro společnost, pocházejí z rodin, v kterých převládá demokratický styl výchovy, a vztahy se vyvíjejí harmonicky. Naopak neshody, přísné tresty, despotismus rodičů vyvolávají u dítěte vlastnosti nepříznivé společenským podmínkám. Z tohoto vyplývá, že dítě na základě zkušeností z rodiny interpretuje na společnosti chování svých rodičů (Máchová, 1970).

1.1.4 Funkce emocionální

V této oblasti je rodina jedinečná, nezastupitelná a naopak, pokud je rodina dysfunkční, je právě tato oblast nejvíce zraňující. Rodina poskytuje všem svým členům uspokojení řady potřeb. Mezi jinými i potřebu podpory, pomoci, přijetí, potřeby společenských rituálů, společných plánů apod. Rodina je i v budoucnu zůstane místem odpočinku lidí po celodenní práci, místem, kde se děti vychovávají a dělají první kroky do života, školou citových vztahů k ostatním lidem. Emocionální funkce rodiny je spojující silou rodiny a ovlivňuje její celkovou stabilitu.

V další literatuře můžeme ještě najít pátou funkci a to **funkci kulturní**, která spočívá v rozvoji vztahů k historii, k tradicím, zvykům a kultuře dané společnosti. Rodina zabezpečuje základ kulturně – psychologického rázu (rozvoj osobnosti – citů a postojů ke kultuře). Tato oblast se týká také masové kultury a s tím spojeného úpadku kultury.

1.2 Typy rodin

Ve společnosti se nacházejí různé varianty rodin. Rodina, která je tvořena párem rodičů, dítětem nebo dětmi se ze sociologického hlediska nazývá *nukleární*. Jde o soužití, ve kterém muž i žena sice sdílejí společnou domácnost, ale jejich vzájemný vztah není zpečetěn sňatkem

Rodina, která do sebe zahrnuje také blízké příbuzné, jako jsou prarodiče, strýce, tety, bratrance a další příbuzní se nazývá jako rodina *rozšířená*. Dále se vyskytuje ve společnosti tzv. *orientační* rodina, což znamená, že člověk v této rodině vyrůstal jako dítě, a která se tedy prvotně podílí na jeho socializaci. Nakonec je zde rodina *prokreační*, kterou si člověk v dospělosti zakládá sám.

Rodina *prokreační* a *orientační* se sňatkem střetávají. Jedna ovlivňuje druhou a nejvíce patrný je vliv rodiny orientální. Dítě napodobuje chování svých rodičů a do určité míry se s rodičem stejného pohlaví identifikuje. Nepřítomnost rodičovského vzoru vyvolává proto u dětí závažné problémy. Psychologové mluví o tom, že se prohlubuje vazba dítěte na rodiče opačného pohlaví, což může mít v pozdějším věku neblahé následky (Kraus, Poláčková, 2001).

Tvrzení, zabývající se vztahem rodiny orientální a prokreační, mají jen omezenou platnost. Není možné říci, že orientální rodina by mohla vybavit manžele schopností zakládat harmonické rodiny podle předem daného vzoru. Výchozí vzor je sice důležitý, ale sám o sobě nerozhoduje. Záleží především na tom, jak s ním nakládá nová generace potomků.

V souvislosti se socializačním procesem můžeme také hovořit o tom, do jaké míry je rodina schopná plnit svoje funkce. Ideálním případem je rodinou *funkční*, která plní všechny svoje funkce. Potom je to rodina *afunkční*, ve které někdy dochází k poruchám jedné nebo více funkcí, které ale vážněji nenarušují a zásadně negativně nepůsobí na vývoj dítěte. Poslední je rodina *disfunkční*, ve které někdy dochází k vážným poruchám rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte (Kraus, Poláčková, 2001).

2 HISTORIE RODINY

Rodina je kulturně a historicky relativním, proměnným útvarem. Setkáváme se s množstvím typů rodinných struktur a s různorodými konfiguracemi demografických jevů v rodinách v různých dobách a v různých společnostech. Zároveň však platí, že určité typy rodinného života se vyskytují ve všech známých historických společnostech. To činí rodinu pro vědce lákavým předmětem studia, protože zároveň můžeme rodinu využít i jako jedno z kritérií, podle kterých lze porovnávat jednotlivé kultury navzájem, tak i jednotlivá období ve vývoji jedné kultury. „Je to zajímavé měřítko, neboť k rodinnému životu se tradičně vztahuje mnoho mravních úvah, náboženských idejí, různých tabu, škála racionálních i emotivních postojů a pocitů atd. Zároveň rodina byla a v některých společnostech dosud je také základní hospodářskou jednotkou (Horská, 1997, s.7).

2.1 Rodina a manželství v prvotně pospolné společnosti

V době, kdy se dovršoval vývoj člověka, žili lidé pravděpodobně v hordách (tzv. prvotních stádech). Od zvířecích smeček se již kvalitativně odlišují, ale stále zde přetrvává větší či menší míra přežitků zvířecího stádia. Prvotní hordy představovaly stejnorodý kolektiv, který byl semknutý neúprosnou nutností boje o život, a nebyly dále diferencovány. Nemůžeme se tedy domnívat, že se uvnitř nich vytvářely nějaké nižší společenské jednotky, např. rodiny. Rozmnožovací funkce zde samozřejmě existuje, ale sexuální vztahy nebyly pravděpodobně nijak uspořádány, ve styku obou pohlaví panovala promiskuita a podle okolností byli mužem a ženou i bratr se sestrou nebo rodiče s dětmi. S příbuzenskými kategoriemi můžeme v prvotní hordě srovnávat pouze představy biologické, vztahy pokrevního příbuzenství neměly tehdy ještě žádného společenského významu a nebyly patrně ani uvědomeny (Horská, 1990).

Koncem první části doby kamenné již vznikají rody, které jsou už vyvinuté celky, uvnitř kterých se projevuje vnitřní diferenciací, spojená patrně s dělbou práce na fyziologickém podkladě (tzn. podle stáří, pohlaví). Sexuální styk je zde nadále neomezený, avšak navenek, mezi příslušníky různých takových skupin, přestává být obvyklý. Tímto vzniká uvnitř rodu jakási forma prvního manželství, tzn. Manželství skupinové, které je manželskou formou příznačnou pro rodovou společnost po celou dobu jejího trvání. Původně bylo nejspíš takových manželských skupin uvnitř rodu jen několik. Podle jakých

kritérií se seskupovaly, nám není známo. Jisté je, že soužití muže a ženy v těchto podmínkách se omezovalo pouze na funkci sexuální. Výchovu dětí, přípravu pokrmů, zhotovování oděvů atd. obstarával již větší kolektiv, rod. Mluvíme tu o starší formě skupinového manželství, tzv. endogamii. Avšak rozmnožování počti lidí při nízké produktivitě práce, nedovolovala soužití útvarů příliš početných na jednom místě (omezenost přírodních zdrojů a lovišť) muselo posléze vést k tomu, že se původní endogamní rody rozpadly na menší společenské jednotky. Vznikají tedy menší rody, nebo již spíše velkorodiny, organizované rovněž na základě pokrevního příbuzenství a zahrnující asi 4-5 pokolení příbuzných. Jednotlivé velkorodiny hospodaří nadále samostatně, avšak vznikají mezi nimi určitá pojítka. Zdá se, že lidé, kteří spolu pracovali ve výrobě, nevcházeli spolu již ve sňatky, a proto si vyhledávali protějšky v jiných podobných společenských jednotkách. Kolektivy, které jsou schopny samostatně vyrábět, přestávají být soběstačné, pokud jde o sexuální život, a dvě nebo více takových velkorodin – rodů se spojují navzájem. Tímto vzniká mladší forma skupinového manželství, tzv. exogamní, kde manželé jsou navzájem příslušníci rozličných velkorodin. Jedna nebo několik řad sester se stává např. jádrem jednoho manželského společenství, jehož se účastní mužové z jiné velkorodiny a naopak. Je ovšem pochopitelné, že u všech forem skupinového manželství kdy dochází k neomezenému pohlavnímu styku mezi větším počtem mužů a žen, nikdy nebyl znám určitě otec. To znamená, že pro určení příbuzenských vztahů byla jistá pouze ženská linie a jedině ona mohla být směrodatná pro výstavbu společenské organizace založené na pokrevním příbuzenství. Mluvíme proto o mateřských rodech a mateřských velkorodinách, a celá tato soustava společenské organizace, založená na primátu žen se nazývá *matriarchát* (Klabouch, 1962).

Rovnováha obou pohlaví byla základem skupinového i párového manželství. Důsledky zorganizování rodů podle ženského příbuzenství dodávaly pak ženám naopak vůči mužům dokonce jisté převahy. Žena setrvala celý život v kolektivu, ve kterém se zrodila a kde žila odmalička nablízku svých příbuzných, zatím co manžel, který sem přicházel odjinud, zůstával osamocen bez vlivu a jen jakoby hostem. Není divu, že ženy vedly ve společných rodových domácnostech jako hospodyně, a že převaha v manželství byla spíše na jejich straně. Zvrat těchto poměrů, kdy se ženy těšily plné úctě, musel nastat, jakmile vývoj výrobních sil vychýlil ekonomickou rovnováhu mezi muži a ženami. V této době se začíná provozovat intenzivní zemědělství, postupuje ochočování dobytka

a vznikají řemesla. Dochází k dělbám práce a s rozvojem směny vzniká skupina lidí, zabývající se obchodem. Pro vývoj poměru mezi mužem a ženou je zvlášť důležité, že všechno nové bohatství získávají muži a je tedy pochopitelné, že tyto změny musely mít převratný vliv na poměr mezi pohlavími a jejich důsledky zapůsobily v celé organizaci společnosti. Muž, nabyvatel nového bohatství, věděl již o svých dětech, znal je a měl přirozený zájem na tom, aby po jeho smrti přešel získaný majetek na ně, a e na děti jeho sester s jinými muži. Tou měrou, jak rostlo jejich bohatství, a jak se díky tomu domáhali muži v rodině významnějšího postavení, než měly ženy, pudilo je tomu, aby zvrátili ženami prostředkovanou dědickou posloupnost ve prospěch svých dětí. Matriarchát byl tedy zvrácen a nastupuje *patriarchát* (Klabouch, 1962).

2.2 Manželství a rodina v otrokářské společnosti

Vývoj rodiny a manželství je v podmínkách rané otrokářské společnosti charakterizován dovršením a plnou realizací všech tendencí, které se projevovaly již se vznikem patriarchátu. Vyhranění malorodiny jako základní společensko-výrobní jednotky se dokončuje a z někdejších velkorodin a jejich vyšších aglomerací postihujeme pak už jen zbytky, ale toto dělení rychle ztrácí politického významu, až ho úplně ztratí a rodům zůstávají jen druhořadá náboženské funkce. Rovněž vývoj od párového manželství k monogamii dochází svého naplnění. Podstatný rozdíl mezi poměry v rané otrokářské společnosti a společnosti prvotně pospolné je, že se rodina upevňuje jako právní instituce a dochází svého zakotvení v právních normách. Je to následek vzniku státu, který vydává pro organizaci rodinného života závazná pravidla chování a přísně trestá všechny odchylky.

Moc muže se v této době ještě více zvětšuje a to v důsledku jeho ekonomické převahy nad manželkou a dětmi. Tato moc je nyní upevněna i mimoekonomickými prostředky a garantována celou vládnoucí třídou, jež násobí rodinnou moc každého svého jednotlivého příslušníka veškerým svým mocenským potenciálem, jehož se může každý otec rodiny dovolat. Toto posílení postavení držitele rodinné moci je nezbytné zejména proto, že se v rodině objevuje stále více bezprávných příslušníků, otroků, kteří jsou v rodinném svazku udržování násilím a jsou tu předmětem vykořisťování, jež je možno udržet na uzdě jen pevnou solidaritou všech majitelů výrobních prostředků. Avšak v rané otrokářské společnosti, podobně jako v jiných soustavách, které se vyvinuly bezprostředně ze společnosti prvotně pospolné, je monogamie oslabována ještě přežitky starších

manželských forem, které mají podle konkrétních okolností více či méně životnosti, ale které dočasně toleruje i právní řád (Klabouch, 1962).

K rozvinutému stádiu otrokářství jako převládajícímu typu společenských vztahů dospělo pouze Řecko v době klasické a potom římská říše, pod jejíž záštitou potom ovládly otrokářské vztahy celou středomořskou oblast. V této době nabývá určitých specifických rysů také manželský život a monogamní rodina. Tyto rysy se samozřejmě neprojevíly ihned a ve stejné intenzitě. Například v Řecku vývoj manželství ustrnul na různých stupních, ve Spartě se ještě setkáváme s párovou rodinou a silnými zbytky předchozích forem skupinového manželství. Spojení muže a ženy zde bylo velmi volné, mužové mohli mít vícero žen a ženy více mužů. Cizoložství nebylo trestné ani zahanbující.

Naproti tomu v Aténách v této době již existovala silná, despotická monogamie. Ženy nebyla celý život svéprávná, přecházela sňatkem z moci otcovské do moci manželovy, a pokud žena ovdověla, přejímal nad ní vládu bratr nebo dokonce nejstarší syn. Nesměla vystupovat na veřejnosti, ani před úřady a soudy. Cizoložství bylo od dob Solónových nejtěžším zločinem (Horská, 1997).

Podobné povrchní formy monogamie byly i u starých Římanů v době, kdy v Římě vznikala raná otrokářská společnost. Otec byl jediným neomezeným vlastníkem půdy, dobytka, všeho hospodářského náčiní i několik otroků. Zbylá rodová pouta již neměla nijak velký význam. Žena, ani děti nemohly mít vlastní majetek. Byla to tedy patriarchální monogamní rodina s rysy, které se klasicky vyvinuly. Vlivem punských válek přestává být rodina výrobní jednotkou a nastává zúžení jejich funkcí. Stará rodina, kde všichni příslušníci pracovali na otcovském majetku, se rozptýluje a každý si hledá obživu sám pro sebe.

To všechno se odráží na vývoji římského manželského a rodinného práva. Manželství s plnými právními účinky bylo v římském právu možné jen mezi plnoprávními a dospělými občany. Relativními překážkami byly také pokrevní příbuzenství v přímé linii i poboční, různost společenského stavu a cizoložství. Sňatek uzavřený při existenci některé z překážek byl neplatný.

„Manželství definovali římscí právníci jako trvalé a úplné společenství života muže a ženy, jehož účelem je zplození legitimních dětí. Účel monogamie byl tu tedy vyjadřován na prosto nepokrytě. Vůle manželů žít v takovém společenství, jež se musela projevit

určitými objektivními znaky (muž uvedl ženu do svého domu a přiznával jí postavení matky svých dětí ve společenském životě), byla základní skutečností, jejíž existence rozhodovala o vzniku i trvání manželství (Klabouch, 1962, s. 33).“

Legitimace dítěte narozeného z manželství záležela ve starém Říme na otcově dobré vůli. Dítě bylo do sedmi let vychováváno doma rodiči a poté se je vychovával zpravidla řecký otrok nebo propuštěnec. V Římě vstupovaly do manželství děti poměrně brzy. Zpravidla se manželství uzavírala mezi 14 a 18 rokem. Žena přijímala mužovo jméno a měla povinnost být věrná.

Zcela jiné byly podmínky pro život otroků a jejich soužití. Podle římského práva nemůže mezi otroky právně vzniknout manželství, a pokud mezi nimi trval nějaký dlouhodobý vztah, je brán pouze jako *contubernium*, z něhož neplynou žádné závazky ani práva. Záleželo pouze na otrokářově zájmu a na podmínkách, do jaké míry dovolil mezi nimi vztahy, které se aspoň trochu podobali manželství a rodině (Klabouch, 1962).

2.3 Manželství a rodina ve feudalismu

Feudální způsob výroby zápasil v římské říši asi dvě století s otrokářským, až prokázal svoji převahu a úplně ho vytlačil. Feudální společenský řád vytváří celkové nové podmínky pro život v manželství a rodině. Má patriarchální charakter a monogamie je tu dominantní manželskou formou, je však přizpůsobena specifickým podmínkám soukromého vlastnictví a zasazena do vztahů feudálního společenského řádu.

Jak uvádí J. Klabouch 1962, feudalismus se výrazně projevil v Číně, během vlády dynastie *Han*, tedy v době kdy rozkvétá římská říše ve středomořské oblasti. Celková podoba čínské rodiny se za dva a půl tisíce let ve vývoji moc nezměnila, počítá i nadále s existencí otroků a rodinné poměry zachycené v čínské kodifikaci *Ta-ching-lii*. Nevyšší společenskou jednotkou v té době byl rod *tsung*, soubor osob, nesoucích stejné rodové jméno, které spolu nesměly vstupovat ve sňatek. Skutečnou společenskovo výrobní jednotkou je však *chia*, patriarchální rodina, kterou tvoří manželka, otroci, vedlejší ženy, děti svobodné i ženaté a jejich rodiny tak dlouho, dokud je otec naživu, takže *chia* někdy přerůstá ve velkorodiny. Otec je držitelem rodinné moci a smí mít jen jednu hlavní ženu, ale vedle toho ještě několik žen vedlejších. Vedlejší ženy nejsou pouhé konkubíny, ale jde tu o zákonem i rodinou uznaná vedlejší manželský poměr a děti z něho narozené jsou

pokládány za legitimní. V moci hlavy rodiny byly i otroci, ale jejich postavení zde bylo lepší než v Římě. Byl zde rodinný systém jako u svobodných s tím rozdílem, že o sňatku otroka nejednal jeho otec, ale jeho majitel. Pán byl přímo povinen opatřit dceři jeho otroka ženicha. Cizoložství dávalo muži právo ženu usmrtit, ale ženy neměly nárok na manželovu věrnost.

V Indii se objevují feudální vztahy poměrně pozdě (kolem 6.-7. stol. n. l.) a podobně jako v Číně asimilují tu otrokový poměr a dlouho se s ním proplétají. Vývoj rodiny je proto pomalý a přechod od raného otrokářství k feudalismu zde není nějak ostře předělen. „Patriarchální monogamní rodina zde má stejné rysy, jaké jsme již poznali u jiných národů starověkých i dálného Východu. Specifickým rysem je zejména rozvětvená a plně uchovaná sakrální prostituce, do krajnosti propracované feudální rozdělení společnosti na kasty, kterých bylo nikoli tisíc a jejichž rozdíl se uplatňoval jako manželská překážka, a konečně obecně rozšířené a právem přímo kanonizované sňatky již v útlém dětském věku (Klabouch, 1962).

Právní postavení ženy v Indii bylo velmi špatné. Ženy musely zahalovat svůj obličej a nesměly vycházet z domu. Cizoložství se zde trestalo velmi krutě (opékáním na rožni nebo rozsápáním psy) a dokonce jen pro pouhé podezření z nevěry měl manžel právo ženě uříznout nos nebo ruce.

Monogamní manželství a patriarchální rodina převládla také v evropské feudální společnosti, a její základní vztahy jsou stabilizovány i v jejím manželském a rodinném právu. Na začátku je ve feudální společnosti u Germánců stále párová rodina, která se postupně mění v monogamii. Podobná stav je na počátku historické doby také u Slovanů. Mateřské zřízení je již překonáno, ale jeho stopy jsou ještě dlouho patrné (např. ve starých českých pověstech o Křovových dcerách a dívčí válce). S postupným vznikáním tříd a soukromého vlastnictví se posilují patriarchální prvky rodinného zřízení, a vytváří se diference u různých rodících se společenských tříd. Pro další vývoj feudální rodiny bylo charakteristické nejen všestranné propracování manželských a rodičovských poměrů, ale postupné vtažení náboženské mravouky do celé oblasti společenských vztahů do přímého řízení orgánů křesťanských církví.

Křesťanství sice velice rychle nebývá vlivu na společnost, ale i tak ještě pořád vládne feudalistický stát. Evropské národy uzavíraly manželství každý podle svých

zvláštních obyčejů ještě dlouho po přijetí křesťanství, teprve po uzavření sňatku odcházeli snoubenci do kostela požádat o požehnání, ale to jen proto, že se tam soustřeďovalo mnoho lidí a že tím sňatek získal publicitu. Přítomnost kněze v té době nebyla ani požadována, teprve od 12. století nabyla účast kněze při oddavkách konstitutivního významu pro vznik manželství (Horský, Steligová, 1997).

I v Evropě vládnul patriarchát, kde monogamie teprve krystalizovala a byla u panujících vrstev zatlačována mnohoženstvím a sexuálním životem velmi bujarým. Bylo pravidlem, že si vladaři feudálních států a náčelníci družin vozili s sebou celé harémy souložnic. Není divu, že se prosazování křesťanských manželských zásad stalo předmětem třenic a rozbrojů. Proto trvalo poměrně dlouho i po provedeném pokřesťanštění než církve v jednotlivých státech získala výslovné právo k úpravě a rozsuzování manželských poměrů a ještě déle než toho právo mohla vůbec skutečně realizovat. Dalšími dogmaty křesťanství a jeho učení se stala přísná monogamie a nerozlučitelnost manželství za života manželů. Rozpracování základních zásad křesťanského učení o manželství provedlo pak církevní právo, ve kterém byly zásady převedeny do řady přesných právních předpisů.

Manželské právo východní křesťanské církve bylo založeno na stejných principech, jako v církvi západní, ale po oddělení obou církví se vyvíjelo odlišně. Například v Rusku v té době předcházela sňatku tzv. obručení, které odpovídalo přibližně zásnubám katolické církve. Byla zakládána náboženským obřadem a formální písemnou smlouvou, kde se strany zavazovaly k uzavření manželství v určité lhůtě nebo i na neurčito. Většinou tuto smlouvu uzavírali rodiče snoubenců bez ohledu na jejich přání.

„Manželské právo bylo upraveno na papíře církví pro všechny věřící jednotně, ale manželské právo, prostřednictvím kterého se upravovali majetkové a dědické řízení, bylo stanoveno jednotlivými feudálními státy. Různilo se již podle třídní příslušnosti manželského páru tím spíše, že ve feudální společnosti třídy byly zároveň stavy, tj. organizovány také jako zvláštní politické celky s odlišným právem. V diferenciaci manželského majetkového práva projevovala se tedy otevřeně objektivní odlišnost podmínek manželského života u různých tříd a skupin feudální společnosti a kromě toho specifické rysy vývoje jednotlivých feudálních zemí (Klabouch, 1962).

Stejně tak nebyl podrobněji upraven kanonickým právem poměr rodičů a dětí. U slovanských národů bylo podobně jako postavení žen volnější i postavení dětí v rodině.

Tento poměr mohl být založený také adopcí, která byla zvláštní tím, že umožňovala také adopci bratrskou (tj. přijetí adoptovaného dítěte za bratra a tím mu umožnil dědické právo v rodině, tzv. umělého nedílu).

Hůře bylo postaráno o děti nemanželské. Nepatřily do otcovy rodiny a neměly v ní dědického práva, nesměly nabývat žádného majetku ani se učit řemeslu a podobně. „Česká zemská zřízení z 16. stol. např. nařizovala, že šlechtic sice musí své nemanželské dítě vychovat na svém statku, ale dítě tu má postavení jako ostatní poddaní. V případě útěku směl je otec stíhat jako jinou zběhlou čeled' (Klabouch, 1962, s. 74).“

Manželský a šlechtický život ve vyšších vrstvách se samozřejmě lišil v mnoha směrech. Šlechtická žena se přímo neúčastnila výrobního procesu, její osobní život byl skoro prázdný, protože i její péče o domácnost byla jen nominální. Byla tím zcela pochopitelně vybičována do krajností její snahou o co nejpřitažlivější zevnějšek, konverzační duchaplností a mistrovským ovládnutím společenského bontónu. Naprostá majetková závislost žen na mužích a podřízené postavení v dědickém právu jen zvyšovaly jejich funkci dráždivé hračky rozkoše a pouhého reprezentativního kusu vybavení velmožovy domácnosti, určeného k dekoraci a udržování rodu, avšak bez existenčního ospravedlnění nějakým užitkem pro společnost (Klabouch, 1962).

Tento způsob cynického přístupu k ženám hluboko pronikl do šlechtického prostředí a zůstal s ním již trvale spjat.

2.4 Manželství a rodina ve společnosti kapitalistické

Koncem 18. a počátkem 19. století vlivem průmyslové revoluce a masovým zavedením strojové výroby se mění i struktura společnosti. Vznikají nové společenské třídy a buržoazie. Vliv buržoazní politiky se také projevuje v manželských a rodinných vztazích. Je zde snaha především o odstranění početných omezení při uzavírání sňatků, které vytvořil před tím feudální stát a podstatně redukovat počet manželských překážek. To znamenalo odstranění všech právních zábrán, překázejících sňatkům příslušníků různých společenských tříd. Manželství se v buržoazii pohlíží jako na jakoukoliv smlouvu, proto usiluje o to, aby i manželství mohlo z vůle obou stran zaniknout.

Důležitým mezníkem v této době je vydání francouzského občanského zákoníku, který byl vydaný v r. 1804 (zvaná Code civil nebo Code Napoleon) Napoleonem Bonapartem, který upravuje manželské i rodinné vztahy v této době.

„Také v oboru manželského a rodinného práva kodifikoval, Code civil základní vztahy buržoazní rodiny, přičemž, na rozdíl od demokratické frazeologie revolučního zákonodárství, vyjadřoval celkem nepokrytě její soukromovlastnický základ a patriarchální ráz. Článek 213 tohoto zákoníku formuloval poměr mezi mužem a ženou tak, že „muž je své ženě povinen ochranou, žena svému muži poslušnosti. “O rovnoprávnosti manželů nebylo již ani řeči; žena musela s mužem společně žít a následovat ho do místa jeho pobytu, nemohla nabývat ani pozbývat majetek ani provozovat živnost nebo přijmout zaměstnání či vystupovat u soudu bez mužova svolení. Majetkové vztahy manželů byly určeny svatební smlouvou uzavřenou před sňatkem; poněvadž však kapitalismus vyžadoval co největší koncentraci jmění, tu nebyla-li taková smlouva uzavřena, přecházel ženin majetek pod mužovu správu a muž disponoval i s důchodem z ženina jmění. Povinnost mužova poskytnout ženě výživu byla proklamována jen rámcově a nedávala ženě žádné reálné záruky, ani nebyla účinnou zábranou tomu, aby muž nemohl ženin majetek promrhat. Rozluka manželství byla připuštěna jen v přesně vymezených případech, přičemž např. při cizoložství byla vyjádřena typicky buržoazní křiklavá nerovnost v jeho posuzování u muže a u ženy. Možnost rozluky vzájemnou dohodou stran byla sice ponechána, ale její dosažení bylo podstatně znesnadněno (Klabouch, 1962, s. 115-116).“

Dalším důležitým mezníkem v této době je první světová válka v letech 1914-1918, které se účastnilo asi 25 miliónů bojujících mužů a která způsobila v rodinném životě hlubokou demoralizaci, prohloubila a urychlila jeho krizi. Výrazně poklesla sňatečnost a katastrofálně se snížila porodnost.

Velkou říjnovou revolucí vypadla z kapitalistické světové soustavy celá šestina světa a válečné útrapy přiosťily i v ostatních státech třídní napětí. Buržoazie je silně otřesena a první poválečná léta jsou proto pověstná tím, že buržoazie je pod tlakem donucena provádět relativně pokrokové změny, které v oblasti vztahů mezi mužem a ženou se zpravidla projeví jistým zlepšením postavení žen ve veřejném životě. V této době již ve většině zemí byly provedeny postuláty, které se týkaly manželského práva. Specifická situace však byla v Československu, které manželské právo převzalo od Rakouska. Toto právo bylo zatížené zřejmými přežitky a buržoazní revoluce zde nebyla dokončena.

Československá legislativa tak měla za úkol vyřešit problém s následky postupující krize kapitalistického společenského řádu v základních rodinných vztazích a to za stavu samého rozpadu, ale také kromě toho řešit otázku rozlučitelnosti manželství, kterou mohla aspoň z části zvýšit počet rodin, legalizací konkubinátu vzniklých samovolně za války, což bylo velmi naléhavé. Po dlouhých debatách a bojích se tento problém dokázal vyřešit Československou manželskou novelou z roku 1919, která odstranila v podstatě rozdílnou úpravu manželského práva podle konfesí, značně snížila konfesní prvky manželského práva zrušením řady překážek náboženského původu a povolením rozlučitelnosti manželství (Horský, Steligová, 1997).

V Evropě ve třicátých letech začíná parlamentní demokracii zatlačovat fašismus, který se pokouší zastavit rozklad manželství a snaží se vrátit ženu rodině. Je zde viditelná snaha o podporu církve, uskutečňovat v manželském právu zpravidla ústupky kanonickému právu až po plný návrat k němu. Nacismus v sousedství zemí Československa tak přímo křísil nejprimitivnější středověké přežitky a rasovou nenávist nejhoršího druhu. Důkazem jsou tzv. norimberské zákony, ve kterých se realizuje nacistické hledisko odmítnutí rovnosti lidí a rasového světového názoru. Tyto principy se pak také staly směrodatné pro úpravu manželských poměrů i ve všech zemích, kterých se nacistické armády zmocnily za druhé světové války. „Na příslušníky *Protektorátu* byla platnost norimberských zákonů rozšířena vládním nařízením ze 7. března 1942 č. 85 Sb., jímž byl obnoven v r. 1919 zrušený zákaz sňatků židů s „nežidy“ a pro sňatek „nežida“ s židovským míšencem bylo předepsáno zvláštní povolení ministerstva vnitra. Manželství uzavřené proti tomuto předpisu bylo neplatné a bylo kvalifikováno jako zločin, trestaný žalářem od 1 do 15 let. Fašistické zákony šly však mnohem dále, než klerikální zákony rakouské, a zakazovaly současně i mimomanželský pohlavní styk arijců se židy, jenž byl podle okolností kvalifikován jako přečin (tuhé vězení od 1 do 5 let) nebo zločin (žalář od 1 do 15 let). Odhalování takových „pobuřujících“ případů patřilo totiž k oblíbeným kratochvílím úderných oddílů, které přistižené páry pomazávaly dehtem, posypávaly peřím a vystavovaly za výkladními skříněmi. Aby se takovým „pohoršením“ předešlo, zakazovalo vládní nařízení zároveň zaměstnávat v domácnostech židů arijské služebné, pokud byly mladší 45 let (Klabouch, 1962, s. 177-178).“

Barbarská rasová nenávisť a národnostní segregace, fyzická likvidace celých rodin a temné plány na sterilizaci celého národa po válce byly posledními záchvěvy, jimiž se projevil kapitalistický řád v manželských a rodinných poměrech na našem území.

2.5 Manželství a rodina v době komunistického režimu

Po Velké říjnové revoluci přistoupil Sovětský stát k přebudování manželských a rodinných poměrů na nových základech. Například tím, že dne 19. a 20. prosince 1917 byly vydány dekrety „O rozvodu manželství“ a „O občanském sňatku, dětech a vedení matrik“, které vyhlásily potlačení vlivu náboženství (tzv. sekularizaci) v manželství, zrovnoprávnily děti nemanželské s manželskými a zavedly svobodný rozvod. Rozpracování socialistických zásad v manželském a rodinném právu do všech podrobností přinesl později kodex rodinného práva z roku 1918. V sovětském rodinném právu byla také důsledně zakotvena i zásada státní ochrany zájmů matky a dítěte.

Po druhé světové válce přistoupily k přestavbě manželství a rodiny na nových základech i lidově-demokratické státy ve střední a jihovýchodní Evropě. Také v Československu bylo manželské a rodinné právo přebudováno zákonem ze dne 7. prosince 1949, který zahrnoval principy manželského a rodinného práva, obligatorní občanský sňatek, úplné zrovnoprávnění muže a ženy, odstranění diskriminace nemanželských dětí, redukce zbytečných manželských překážek, účelná úprava rozvázání manželství a odstranění nesmyslné instituce rozvodu od stolu a lože. Československý zákon o rodinném právu byl založen na novém pojetí rodiny a manželství, které již neslouží soukromovlastnickým zájmům, ale na důsledném zrovnoprávnění žen a na hlubokém zájmu o dítě (Klabouch, 1962).

Československý manželský zákon se především soustředil na zásadu povinného občanského sňatku a uznává za manželství jen takový sňatek, který byl uzavřen před věcně i místně příslušným místním národním výborem. Zákonem byly zrušeny zásnuby jako formální akt, upustil také od požadavku o ohlášení sňatku a na místo toho požaduje od snoubenců výpis z rodných matrik a jiné potřebné doklady ke sňatku. Zákon také ustanovuje čtyři překážky, které brání k uzavření platného manželství; je to již trvajících manželství jedné ze stran, což znamená uskutečnění požadavku monogamie, příbuzenství v přímém pokolení, mezi sourozenci a sešvagření v přímé linii prvního stupně, nedostatek duševního zdraví, které je podmínkou vstupu do manželství a v neposlední řadě je to

nezletilost stran (může být však prominuta ve výjimečných případech osobám starším 16 let), které neumožňuje fyzickou zdatnost potomstva ani hospodářské zajištění rodiny (Měřiková, 2000).

V 70. letech se společnost snažila úplně podporovat zakládání rodin. Vznikla síť sociálního zabezpečení, která se snažila zabezpečovat bezproblémové založení rodiny a to i při zaměstnání obou rodičů. Mladé rodiny často využívali nízko úročené novomanželské půjčky, existovalo dostatečné množství mateřských školek a jeslí, do kterých mohly matky své děti umístit, a co nejdříve se opět zapojit do výrobního procesu. Tato sociální politika však měla jen jeden hlavní záměr. Odvést pozornost od tehdejší politické činnosti, což se jí také dařilo. Jedním z problémů tehdejší doby byla také bytová situace. Protože byl bytů nedostatek, mladí manželé často čekali na přidělení bytu velmi dlouho a zpravidla několik prvních let žili a sdíleli společnou domácnost s rodiči.

V 70. letech vstupovala do manželského svazku převážná většina mladých obyvatel. Bylo to téměř 90% mladých mužů a 96% mladých žen. Samozřejmostí byl také nízký věk novomanželů. Průměrný věk v 80. letech svobodných nevěst nedosahoval ani dvaceti dvou let a ženichů dvacet pět let. Na reprodukci se podílela většina žen, v literatuře se uvádí, že jen asi 2-3% žen zůstávalo bezdětných i po 10 letech trvání sňatku (Fialová, 2000).

Co se týká počtu dětí, již od 50. let je rozšířen model dvoudětné rodiny, a tento model představuje i v současné době nejrozšířenější typ rodiny s dětmi.

2.6 Manželství a rodina v současné době

Po revoluci v roce 1989, kdy padl komunistický režim začal v České republice klesat počet sňatků i porodnost. Naopak začíná stoupat věk, kdy mladí lidé začínají vstupovat do prvního manželství a počet rozvedených manželství. V dnešní době se objevuje nový fenomén a to je *krize v rodině podnikatele*. Podnikatel velkou část svého času věnuje firmě na úkor své rodiny. Většinou se snaží kompenzovat svou nepřítomnost v rodině tím, že více finančně přispívá do rodinného rozpočtu. Opačným problémem úspěšných mužů jsou jejich stejně nebo více úspěšné ženy, které svým postavením a příjmy předčí svého manžela, což je v naprostém rozporu s patriarchálními tradicemi.

Vyskytují se také situace, že oba manželé jsou stejně úspěšní. Zde se stává třetí plochou v manželství to, kdo se bude starat o děti a domácnost. Pro dnešní novodobou

rodinu je také typický důraz na vzdělávání a vzdělání jejich dětí. Můžeme tedy pozorovat tlak rodičů na školní výsledky dětí, který se projevuje také ve stoupajícím počtu případů pokusů o sebevraždu. Výchova v dnešních českých rodinách je velice často určena formou „cukru a biče“: „...bylo zjištěno, že nejčastější formou odměny v rodině je pochvala a nejčastější formou trestu je hubování. Hned na druhém místě v odměnách jsou dárky a peníze. Druhým nejčastějším typem trestu je výprask (Matoušek, 1997, s. 83).“ Jak se můžeme dočíst v předchozí citaci, výchovu v českých zemích můžeme stále považovat za autoritářskou.

Již v 60. letech se začínají projevovat v západoevropských zemích značné změny. Především emancipace žen měla největší vliv na nové chápání tradičního pojetí rodiny. Ženy se začali více zajímat o možnosti svého kariérního růstu a zakládání rodiny se posouvalo stále do pozdějšího věku. V naší republice se tento fenomén začal projevovat po roce 1989. Těžko však stanovit, zda souvisel i s posunem v myšlení a chování lidí, nebo jde jen o změnu demografické povahy. Zhruba od roku 1993 se tyto změny začaly projevovat velmi rychle. Podobně jako v západoevropských zemích se zvýšil věk uzavírání prvního manželství a také narození prvního dítěte se odsunulo do pozdějšího věku. Tento jev bezesporu souvisí s novými příležitostmi, které se u nás i v celé východní Evropě po revoluci objevily. Došlo ke změně životních podmínek obyvatelstva. Mladí lidé začali podnikat, cestovat a také se více zaměřili na své vzdělání. Tím získali obrovské možnosti pro realizaci svých životních snů a plánů. Mohli studovat nejen zde, ale i v zahraničí, což velká část z nich využila a dodnes využívá. S rozvojem soukromého podnikání vzniklo konkurenční prostředí, které se také neblaze promítlo do formování společnosti. Změny, které v západní Evropě probíhaly několik desítek let, u nás proběhly během několika let. Je tedy samozřejmé, že se výraznou měrou odrazily v postoji obyvatelstva (Fialová, 2000).

S poklesem sňatečnosti souvisí také nárůst počtu dětí, které se narodily mimo manželství. Tento jev je způsobem především vzrůstajícím počtem nesezdaných soužití a také posunem věku při uzavření manželského svazku. V současné době mnoho mladých párů žije ve společné domácnosti, aniž by vstoupili do manželského sňatku. K uzavření sňatku dochází často až v momentě očekávání potomka.

Dalším rysem současného populačního vývoje je snižování počtu interrupcí. Tento fakt souvisí především s rozšířením sexuální osvěty a spolehlivé antikoncepce. V dnešní

době si mladí lidé sami mohou narození dítěte koordinovat, a proto nedochází ve velké míře k nechtěnému otěhotnění.

3 ROLE V RODINĚ

V naší společnosti jsou z hlediska společenských rolí velké rozdíly. Muži a ženy plní v dnešní rodině odlišné funkce, které se však vzájemně doplňují. Ženské role jsou emocionální a expresivní, jejím hlavním úkolem je zabezpečovat příznivé emoční klima rodiny, každodenní péči o domácnost a dětem mají poskytovat nepodmíněnou lásku. Mužské role jsou racionální a instrumentální, od mužů se očekává, že rodinu ekonomicky zabezpečí, starají se o vztah rodiny a širší společnosti, zprostředkovávají sociálně daná omezení dětem.

Můžeme říci, že v dnešní době většina partnerů vstupuje do společného soužití s představou rovného dělení práce a povinností, ale v praxi se většinou vrátí k tradičním modelům. Literatura popisuje tři příčiny tohoto jevu. První příčinou je *síla vzoru*, což znamená, že se partneři orientují podle známých vzorů, jak své ženství a mužství realizovali jejich rodiče. Druhou příčinou je *nestejný přístup k moci*, který souvisí s podřízeným a nadřazeným postavením ve vztahu. Zdrojem moci jsou většinou peníze, zaměstnání, informace a vztahy. Třetí a poslední příčinou je *nevyrovnaná bilance braní a dávání*. S potřebami druhých je většinou v naší společnosti nejvíce konfrontována žena a nejvíce se na ní lidé obrací, aby jim něco dala. U ženy to může způsobit, že se cítí prázdná a vyhořelá. Je tedy na muži, aby znovu vyrovnal žádoucí rovnováhu u své partnerky. To ovšem předpokládá, že oba partneři o to mají zájem – že muž chce dávat a žena brát (Jellouschek, 2003).

S rolemi v rodině souvisí průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění ohledně dělby prací v rodině, který se realizoval v roce 2003. Výzkum se týkal otázky, kdo by se měl v rodině věnovat určitým činnostem, zda muž, žena či oba stejně a jak tomu skutečně v jejich rodině je. Z odpovědí vyplývá, že péče o domácnost je přisuzována ženě a ve většině případů to tak i skutečně je. Největší rozpor se projevil v otázce péče o děti, dvě pětiny dotázaných se domnívají, že je to starost ženy, ale ve skutečnosti se žena stará o potomstvo v 57% domácností. Počet mužů, kteří se starají o děti v domácnosti je vyšší pouze ve věkové skupině 20 až 29 let a u skupiny vysokoškolsky vzdělaných respondentů se muži více zapojují do péče o děti. V případě starostí o rodinný rozpočet a v pěstování společenských kontaktů se většina respondentů domnívá, že zde panuje rovnoprávnost mezi pohlavími. Ve skutečnosti jsou rodinné finance záležitostí obou partnerů pouze ve

dvou pětinách domácností a ve zbylých domácnostech se o finance stará žena. Výjimkou jsou zase rodiny vysokoškoláků.

3.1 Mužská a ženská role

Tradiční pojetí mužské a ženské role vychází z patriarchální struktury. Muži tedy zastávají roli hlavy rodiny, živitele, nositele sociálního statusu a žena nesla roli hospodyně, vychovatelky a opatrovatelky rodinného krbu. Až do osvícenství byli muž a žena považováni za odlišné bytosti, jejich úděly jsou nesouměřitelné.

Jak uvádí Vágnerová (2000), v průběhu posledních 50 let došlo k výrazné změně v pojetí mužské a ženské role. Ženy tento posun chápou spíše pozitivně, jako dosažení rovnoprávnosti s muži. Je zde větší možnost dosáhnout lepší sociální pozice a zvýšit prestiž. Ženská role se tak stává dominantnější, samostatnější a nezávislejší. Ženy jsou však díky těmto novým možnostem vystaveny reálné zátěži, která vyplývá ve zvládnutí dvou rolí a to role mateřské a profesní.

Mužům tento posun nepřinesl žádná významná pozitiva, spíše vedl k jejich dezorientaci. Přišli o svoji dřívější formálně deklarovanou nadřazenost a společenskou pozici. Proto se nelze divit, že muži jsou méně nakloněni k záměně rolí než ženy – obecně se to lépe daří mladým mužům a mužům s vyšším vzděláním.

V dnešní době není jasně sociálně vymezena ženská ani mužská role. Každý člověk se jí snaží naplnit podle svých vlastních představ a schopností. V současnosti hovoří ženy o mužské roli v rodině nejednoznačně a mnohdy i protikladně. Většina manželství se shodnou na tom, že muž by měl v domácnosti zastávat více práce, než ve skutečnosti zastává. Ale můžeme zde najít rozpor v tom, že ženy sice vyžadují po mužích, aby jim v domácnosti více pomáhaly, ale přitom si velmi dobře hlídají, aby při dělbě práce měl ten jejich díl větší váhu než muže. Ženy v podstatě chtějí mít rozhodující roli v této oblasti a být stále opatrovatelkami rodinného krbu. A tak je rodinný prostor velmi pozvolna otevírán mužům a tento proces je stejně významnou společenskou změnou jako otevírání profesní sféry pro ženy.

Mužská role není jednodušší, ale je ve společnosti konzistentnější, a proto se jeví jako méně náročná. Muži nenesou zodpovědnost za domácí práce, ta náleží ženě. Společnost sice ocení, pokud se muž angažuje v domácnosti, ale nepovažuje to za

samozřejmost. Ženská role obsahuje více různorodých kategorií. Mnohočetnosti obsahu ženské role je většinou pro ženy pozitivní. Při neúspěchu v jedné roli může žena čerpat povzbuzení v dalších rolích. Žena, která zdárně zvládá roli manželky, matky, hospodyně a zaměstnankyně, získává lepší sociální hodnocení a tím i větší sebeúctu. Může rozvíjet své schopnosti, navazuje dostatek sociálních kontaktů a není ohrožena izolací v rodině. Vede aktivnější styl života a má pocit větší kontroly nad svým životem (Vágnerová, 2000).

3.2 Role matky a otce

I když je v naší společnosti většinou uznáván tradiční model rodinného života s typickým rozdělením ženských a mužských rolí, můžeme konstatovat, že společnost postupně přechází od tradiční (patriarchální) rodiny k rodině egalitářského (partnerského) typu, což znamená vzájemné zastoupení obou rolí v rodině. Mezi těmito hraničními typy leží typ přechodový, ve kterém jsou muž a žena do jisté míry zastupitelní.

Matka nejvíce ovlivňuje život dítěte a to jak v pozitivním, tak i negativním smyslu. Její úcta je získávána především schopností porozumění a vzhledu a její autorita je dána spíše citově než rozumově. Pro dítě je hodnotou něhy. Matka je pro dítě potřebná ve všech životních obdobích, ale i ve chvílích nejen pohody, ale i obtíží. Matka je ta, která je s dítětem v kontaktu již před narozením a tím od přírody také získává jistou výhodu před otcem.

Dítě skoro stejně jako matku potřebuje otce. Je pro něj druhým nejvýznamnějším člověkem v jeho životě. Pro dítě má trochu jinou funkci nejen ve svém tělesném vybavení, psychikou ale i postoji. Oproti matce je pro dítě hodnotou rozumu. Jeho role je pro rodinu nepostradatelná, protože vnáší do ní mužský prvek. Zvláště je to patrné v období puberty, kdy děti začínají objevovat svou identitu. Zejména dospívající chlapci vyjadřují potřebu otce výrazněji.

„V posledních několika letech obecně dochází ke kvalitativnímu posunu směrem k akceptaci růstných vzájemně odlišných forem praktikování a prožívání otcovství, ačkoli do jisté míry přetrvávají i některé náhledy a postoje k otcovství, které by bylo možné nazvat tradičními (Sedláček, Plesková, 2008, s. 32).“ V současnosti můžeme hovořit o tzv. jiném či novém otci, který se do toho starého odlišuje především tím, že nemá potřebu definovat svou mužskou roli v opozici vůči roli ženské a bez obtíží přijímá pečovatelské

úlohy, které přirozeně patří k rodičovství. Bylo by příliš optimistické a troufalé tvrdit, že nový otec je prototypem, který v současné rodině běžně figuruje. Jde spíše o určitý vzorec, která se v čím dál tím větší míře začíná objevovat v rodinách. Můžeme říci, že tuto změnu způsobily ženy nátlakem na muže tím, že se nepochybně čím dál tím více dožadují dělby povinností a úloh, včetně lásky k dětem. Muži jsou v současné době mnohem více povzbuzováni k tomu, aby vyjednávali se svými partnerkami o tom, jak bude probíhat péče o dítě, kdo se čeho ujme apod. V mnohem větší míře také sami muži uvažují nad budoucí povahou svého vztahu s dítětem a o tom, jak co nejlepšího vztahu dosáhnout. V současné rodině se otcové více angažují v péči o dítě a jejich rodičovská pozice hraje velkou roli při utváření jejich mužské identity (Sedláček, Plesková, 2008).

4 SLUČITELNOST RODINNÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA

Jedním s klíčových nástrojů slučitelnosti rodinného a pracovního života je mateřská a rodičovská dovolená, dále pak rodičovské příspěvek. Tyto příspěvky se poskytují rodiči v době kdy není výdělečně činný a tím pádem mu dovolují, aby se plně věnovaly po dobu až čtyř let svým potomkům.

4.1 Mateřská a rodičovská dovolená

Mateřská dovolená v České republice je 28 týdnů a patří mezi nejdelší v celé Evropě, výjimečně v délce 37 týdnů, pokud žena porodí více dětí najednou. Prvním náznakem možnosti péče o dítě ze strany muže v ČR byly dva zákony přijaté v 80. letech (zákon č. 51/1987 Sb. a zákon č. 103/1988 Sb.). Ty se týkaly poskytování peněžité pomoci muži. Tato pomoc však byla otcům přiznána pouze ve výjimečných případech, jako je smrt či závažné onemocnění partnerky.

Dalším posunem v řešení této otázky byla novela zákona o nemocenském pojištění, kdy by mělo být otcům umožněno nastoupit na mateřskou dovolenou namísto matky po uplynutí 6 týdnů od porodu dítěte nebo se s matkou střídat. V souvislosti s posílení role mužů v rodině se diskutovalo také o možném zavedení institutu otcovské dovolené paralelní s mateřskou dovolenou (MPSV, 2008-2009).

Institut rodičovské dovolené pro otce byl zaveden do české legislativy v roce 1990, ale skutečně rovnoprávné podmínky pro oba rodiče byly upraveny až do ledna 2001. Změnu podmínek nabídla novela zákona o státní sociální podpoře platná od ledna 2004. V zákoně se logicky přidalo ke slovu mateřská ještě slovo rodičovská dovolená a partnerům se tak otevřely dveře k samostatné volbě, kdo zůstane doma s dítětem a kdo bude nadále chodit do práce.

Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otcům od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký o ni požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let.

Po dobu čerpání rodičovské dovolené v rozsahu rodičovské dovolené matky nepřisluhuje zaměstnankyni či zaměstnanci náhrady mzdy nebo platu, ale rodiče mají nárok na dávku státní sociální podpory - rodičovský příspěvek dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Dalším pokrokem v oblasti péče o dítě ze strany muže přišel v listopadu loňského roku. Tehdejší vláda schválila tzv. prorodinný balíček, což byl návrh, který měl podpořit rodiny s dětmi. Součástí prorodinného balíčku by měla být i týdenní otcovská dovolená po porodu dítěte. Tento návrh později prošel i parlamentem a v platnost by měl vstoupit od 1.1.2010 (MPSV, 2008-2009).

4.2 Rodičovský příspěvek

Pro tuto diplomovou práci je nejdůležitější pojem rodičovský příspěvek. Tímto příspěvkem se rozumí dávka určená rodiči v době, kdy není výdělečně činný, popř. je jeho činnost omezena, z důvodu pečování o malé dítě. Nárok na tento příspěvek má rodič, jestliže osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě do 4 let věku nebo o dítě do 7 let, je-li dítě dlouhodobě zdravotně postižené. Rodičovský příspěvek se může pobírat ve čtyřech výměrách daných v pevných měsíčních částkách. A to ve výměře zvýšené (11400 Kč), základní (7600 Kč), snížené (3800 Kč) a nižší (3000 Kč). Rodič si může zvolit čerpání rodičovského příspěvku po dobu dvou, tří nebo čtyř let. Zvolením doby, po kterou bude rodič čerpat rodičovský příspěvek si zároveň volí příslušnou výši příspěvku. Pokud rodič pobírá příspěvek po dobu dvou let věku dítěte, což se nazývá rychlejší čerpání, peněžní pomoc v mateřství je ve zvýšené výměře, a to 11 400 Kč měsíčně. Pro zvolení rychlejšího čerpání rodičovského příspěvku musí být splněna podmínka, kterou je, že rodič má nárok na peněžitou pomoc v mateřství (dále jen PPM) ve výši alespoň 380 Kč za kalendářní den. Klasické čerpání po dobu PPM v základní výměře (7600 Kč) je rodičem pobírána po dobu 36 měsíců věku dítěte. Podmínkou je, že o čerpání může požádat pouze rodič, který má nárok na PPM. Peněžitou pomoc v mateřství v hodnotě 7600 Kč pobírá rodič, pokud se stará o své dítě do 21 měsíců věku dítěte nebo ve snížené výměře (3800 Kč) po dobu 48 měsíců věku dítěte. Tento způsob se nazývá tzv. pomalení čerpání rodičovského příspěvku (MPSV, 2008-2009).

O vybranou dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku musí rodič písemně požádat příslušný úřad státní sociální podpory na předepsaném formuláři. O rychlejší čerpání musí rodič požádat nejpozději ve druhém kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 22 týdnů života, resp. ve kterém současně narozené nejmladší děti dosáhnou věku 31 týdnů života. O klasické čerpání musí rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 21. měsíce

věku. Pokud rodič nepožádá o rychlejší či klasické čerpání rodičovského příspěvku, je mu po 21. měsíci věku dítěte vyplácen rodičovský příspěvek v režimu pomalejšího čerpání, tzn. ve snížené výměře. Dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku je možné zvolit pouze v rozhodných obdobích. Po učiněném rozhodnutí je vybraná možnost čerpání již nezměnitelná a nelze ji uplatňovat zpětně, a to ani při střídání rodičů v pobírání rodičovského příspěvku.

Do 7 let věku dítěte v základní výměře (7600 Kč) rodičovského příspěvku má nárok rodič, který se stará o zdravotně postižené dítě ode dne posouzení dítěte jako dítěte dlouhodobě zdravotně postiženého nebo dlouhodobě těžce zdravotně postiženého, a to bez ohledu na dřívější zvolenou možnost čerpání rodičovského příspěvku (před posouzením zdravotního stavu dítěte). Pokud tomuto dítěti náleží příspěvek na péči, má rodič nárok na rodičovský příspěvek v poloviční výši. Pokud rodič pečuje o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené a toto dítě nepobírá příspěvek na péči, náleží rodičovský příspěvek v nižší výměře (3 000 Kč) od 7 do 10 let věku dítěte.

Aby rodič mohl pobírat rodičovský příspěvek musí splnit několik podmínek. A to, že dítě mladší 3 let nenavštěvuje jesle nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku déle než 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Dítě, které dovršilo 3 roky věku, může pravidelně navštěvovat mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně nebo nejvýše 5 kalendářních dnů v kalendářním měsíci. Dítě může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě zdravotně postiženého rodiče může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené může navštěvovat jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně nebo plní povinnou školní docházku (MPSV, 2008-2009).

Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností, ale musí v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Tématem mé diplomové práce je současná rodina a její proměna v čase. Ve výzkumu se chci zabývat otázkou, zda a jak se projevuje proměna rodiny v současné době a to z hlediska proměny mužské role. Jestli se muži v dnešní době více angažují v oblasti péče o potomky, jejich výchovu a celkový chod domácnosti.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

V teoretické části jsem se snažila nastínit výchozí poznatky o rodině a z těchto poznatků budu nyní vycházet. Cílem praktické části je objasnit, zda a jakým způsobem se mění pozice a role muže v současné rodině. Jestli muži přebírají některé role, které dříve zastupovala pouze žena. Proto jsem se zaměřila na muže, kteří pobírají rodičovský příspěvek a tím pádem přebírají roli, která v minulosti připadala pouze ženě. Tento výzkum jsem doplnila o dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zjistit, zda a jak se muži v rodině podílejí na péči o své potomky a chodu domácnosti.

Výzkumný problém: Jaké jsou proměny současné české rodiny z hlediska role muže.

5.2 Strategie výzkumu a jeho technika

Z pohledu společenských věd můžeme údaje získané pozorováním rozdělit na kvantitativní a kvalitativní. S ohledem na cíl výzkumu jsem si pro výzkumnou práci vybrala kvantitativní výzkumnou strategii. Kvantitativní výzkum zkoumá vždy jen jednu realitu, na rozdíl od výzkumu kvalitativního, který zkoumá realit více. Zkoumá velké skupiny lidí, směřuje ke zevšeobecnění a udržuje si odstup od zkoumaného. Kvantitativní výzkum už dle svého názvu pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, respektive jejich stupeň. Na rozdíl od kvalitativního výzkumu je možné výsledky statisticky zpracovat, utřídit, vyjádřit je v procentech apod. Kvantitativní výzkum umožňuje výzkumníkovi si udržet odstup od zkoumaných jevů a tím zabezpečuje nestrannost pohledu, v praxi to může vypadat, tak že se výzkumník ani nemusí vidět se zkoumanými osobami. Hlavním cílem je třídění údajů a vysvětlení příčin existence nebo změn jevů. Kvantitativní výzkum se pokouší vybírat zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovaly zkoumanou populaci. Mezi základní nedostatky kvantitativního výzkumu patří nízká validita měření (Gavora, 2000).

V praktické části budu pracovat se statistickými daty, které jsem získala ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Jedná se o statistiky z let 2001 – 2008, což jsou veškeré data, která v době zpracování diplomové práce Ministerstvo práce a sociálních věcí mělo k dispozici.

Předpoklad: základním předpokladem je dostupnost požadovaných statistických dat.

Metoda: srovnávací analýza dat. Protože jsem zvolila srovnávací analýzu dat, upustila jsem od stanovení dílčích předpokladů.

Jako doplňující výzkum jsem zvolila dotazník, který byl zaměřen na muže a domácnost. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jak se podílejí muži v rodině na péči o své potomky a péči o domácnost v České republice.

Zvolená dotazníková metoda je nejpoužívanější pedagogická výzkumná technika vůbec. Podstatou dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názory a postoje k problémům. Velkou předností dotazníku je snadnost jeho administrace. Můžeme jím oslovit mnoho respondentů, proto je vhodné použít jej pro výzkum, kdy potřebujeme velký počet respondentů. Naopak nevýhodou dotazníkového šetření je určitá subjektivita výpovědí a s ní spojená přesnost vymezených otázek a variant odpovědí, které často striktně omezují prostor pro odpovědi. V těchto případech se může stát, že respondent je nucen vybrat si variantu, kterou by si nezvolil v případě, že by dotazník nabízel možnost volné odpovědi. Prostor pro volné odpovědi respondentů je možné v dotazníku vymežit, je třeba však počítat se skutečností, že zjištěné údaje nebudeme moci kvantifikovat při jejich zpracování, protože variabilita volných výpovědí nám neposkytne možnost přesnějšího zpracování výstupů. Další nevýhodou dotazníku je skutečnost, že respondent může postřehnout záměr zadavatele dotazníku, přizpůsobí se výzkumu a odpovídá tak, jak si myslí, že je od něj očekáváno (Gavora, 2000).

Ve svém výzkumu jsem nejprve provedla tzv. předvýzkum. Předběžnou podobu dotazníku jsem rozdala 10 mužům, kteří mají rodinu s dětmi, žijí ve společné domácnosti se svou partnerkou a na základě zjištěných odpovědí jsem poté otázky upravila tak, aby byly co nejsrozumitelnější a měly co největší vypovídající hodnotu.

Pro svou práci jsem volila výzkumný problém popisný, proto jsem si vytvořila dvě dílčí výzkumné otázky, na které hledám pomocí dotazníkového šetření ve své práci odpovědi.

Těmi otázkami jsou:

- a. Jak se muži v současné rodině angažují v oblasti péče o své potomky?
- b. Jak se muži v současné rodině angažují v oblasti péče o domácnost?

5.3 Výzkumný vzorek

Statistická analýza dat:

- všichni muži v České republice, kteří pobírají rodičovský příspěvek od roku 2001 do roku 2008

Dotazník:

- náhodný výběr
- muži, kteří mají alespoň jedno dítě a žijí ve společné domácnosti se svou partnerkou
- mají přístup na internet k odkazu na webovou stránku www.vyplnto.cz
- výzkumný vzorek tvoří tzv. pozitivní výběr, čili muži, kteří na tomto výzkumu chtěli spolupracovat

6 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Tato část diplomové práce se bude zabývat analyzováním výsledků mého výzkumu. Ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí jsem získala statistiku čerpání rodičovského příspěvku od roku 2001 do roku 2008 s rozlišením podle pohlaví oprávněné osoby a podle krajů. Jako metodu zpracování jsem si vybrala srovnávací analýzu dat, kterou budu provádět pomocí grafů v programu Microsoft Excel. Jako doplňující výzkum jsem použila elektronický dotazník, který byl realizován prostřednictvím stránek www.vyplnto.cz. Šetření probíhalo celkem 18 dní (420 hodin) a zúčastnilo se ho 90 respondentů. Respondenti byli muži, kteří žijí v domácnosti alespoň s jedním dítětem a partnerkou ve společné domácnosti. Upozornění jsem uveřejnila jak na stránce www.vyplnto.cz, tak na serverech, které se problematikou rodiny zabývají např. www.rodina.cz, www.tatadoma.cz. Dotazník obsahoval 19 otázek, které byly formulovány jak otevřenou tak uzavřenou formou. První část dotazníku byla zaměřena na otázky ohledně počtu dětí a jejich věku. Druhá část dotazníku se orientuje na to, jak se muži věnují svým dětem a třetí část otázkám, jak se muži podílejí na práci v domácnosti. Zodpovězené otázky budu zpracovávat pomocí kontingenčních tabulek a grafů v programu Microsoft Excel.

6.1 Srovnávací analýza dat

Ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí jsem získala statistiku o počtech mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek od roku 2001 do roku 2008. Tato statistika je pro můj výzkum stěžejní, neboť jsem mohla pomocí dat zpracovat statistickou analýzu počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek z hlediska let a krajů. Pomocí této analýzy se budu snažit dokázat, že stoupá počet mužů, kteří přebírají ženskou roli v rodině.

Tab. 1 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek. Statistika Ministerstva práce a sociálních věcí, průměrné počty příjemců příspěvku na dítě, Praha: MPSV, 2001 – 2008

Průměrné počty příjemců příspěvku na dítě	2001		2002		2003		2004	
	Oprávněná osoba - pohlaví							
Trvalá adresa oprávněné osoby - Kraj	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena
Hlavní město Praha	201	24476	238	24614	264	24629	332	27232
Středočeský kraj	207	28946	221	29103	234	29370	353	31893
Jihočeský kraj	121	16522	122	16455	118	16252	166	17151
Plzeňský kraj	115	13919	131	13986	132	13815	151	14732
Karlovarský kraj	124	8281	130	8324	118	8309	132	8701
Ústecký kraj	238	23016	243	22912	274	22782	354	24362
Liberecký kraj	101	11614	117	11540	129	11429	159	12074
Královéhradecký kraj	109	14537	123	14346	120	14071	182	14816
Pardubický kraj	86	13952	91	13617	107	13240	153	13860
Vysočina	68	13974	83	13629	80	13400	162	14142
Jihomoravský kraj	231	28710	234	28430	233	28178	297	30043
Olomoucký kraj	127	16456	148	16347	165	16170	192	17224
Moravskoslezský kraj	326	33646	341	33062	357	32418	516	34344
Zlínský kraj	86	15539	91	15292	92	15016	205	15682
Celkem:	2140	263588	2313	261657	2423	259079	3355	276267

Průměrné počty příjemců příspěvku na dítě	2005		2006		2007		2008	
	Oprávněná osoba - pohlaví							
Trvalá adresa oprávněné osoby - Kraj	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena
Hlavní město Praha	401	29188	438	31742	515	35713	709	36953
Středočeský kraj	461	33869	470	36298	531	40800	702	43414
Jihočeský kraj	222	17781	221	18506	263	20491	304	21173
Plzeňský kraj	187	15335	198	16044	232	18079	304	18754
Karlovarský kraj	154	8979	155	9274	174	10393	222	10872
Ústecký kraj	380	25542	368	26620	444	29187	514	30158
Liberecký kraj	161	12615	159	13096	179	14542	243	15184
Královéhradecký kraj	236	15395	224	16123	251	17811	325	18413
Pardubický kraj	188	14481	201	14995	195	16626	260	17179
Vysočina	250	14651	223	15029	196	16360	217	16810
Jihomoravský kraj	340	31556	342	33207	387	36634	551	37875
Olomoucký kraj	224	17889	257	18668	297	20574	360	21216
Moravskoslezský kraj	599	35812	606	37005	645	40848	753	42265
Zlínský kraj	266	16174	224	16794	216	18414	281	19027
Celkem:	4114	289431	4233	304003	4862	337684	6162	350990

6.1.1 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001

Tab. 2 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001

kraj	počet mužů	kraj	Počet mužů
Hlavní město Praha	201	Královéhradecký kraj	109
Středočeský kraj	207	Pardubický kraj	86
Jihočeský kraj	121	Vysočina	68
Plzeňský kraj	115	Jihomoravský kraj	231
Karlovarský kraj	124	Olomoucký kraj	127
Ústecký kraj	238	Moravskoslezský kraj	326
Liberecký kraj	101	Zlínský kraj	86

Graf č. 1 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001



Z tohoto grafu vyplývá, že největší počet mužů, kteří v roce 2001 pobírali rodičovský příspěvek je v Moravskoslezském kraji, což bylo 326 mužů. Na druhém místě je kraj Ústecký, kde rodičovský příspěvek pobíralo 238 mužů a nejnižší počet byl na Vysočině, rodičovský příspěvek zde pobíralo pouze 68 mužů.

6.1.2 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2002

Tab. 3 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2002

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	238	Královéhradecký kraj	123
Středočeský kraj	221	Pardubický kraj	91
Jihočeský kraj	122	Vysočina	83
Plzeňský kraj	131	Jihomoravský kraj	234
Karlovarský kraj	130	Olomoucký kraj	148
Ústecký kraj	243	Moravskoslezský kraj	341
Liberecký kraj	117	Zlínský kraj	91

Graf č. 2 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2002



Z grafu č. 2 můžeme vidět, že největší počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek byl v Moravskoslezském kraji a to v zastoupení 341 mužů. Také můžeme rozpoznat, že nárůst v roce 2002 oproti roku 2001 v tomto kraji byl o 15 mužů. Na druhém místě je opět kraj Ústecký s počtem 243 mužů, z čehož vyplývá, že nárůst oproti roku 2001 byl o 5 mužů. Na posledním místě byla Vysočina s 83 muži. Ale nárůst v roce 2002 byl o 15 mužů, což je stejný počet jako v kraji Moravskoslezském.

6.1.3 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2003

Tab. 4 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2003

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	264	Královéhradecký kraj	120
Středočeský kraj	234	Pardubický kraj	107
Jihočeský kraj	118	Vysočina	80
Plzeňský kraj	132	Jihomoravský kraj	233
Karlovarský kraj	118	Olomoucký kraj	165
Ústecký kraj	274	Moravskoslezský kraj	357
Liberecký kraj	129	Zlínský kraj	92

Graf č. 3 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2003



Tento graf nám ukazuje, že Moravskoslezský kraj má opět největší počet mužů, kteří pobírali v roce 2003 rodičovský příspěvek, což je 357 mužů. Nárůst oproti roku 2002 je o 16 mužů. Ústecký kraj je v grafu na druhém místě s 274 muži, oproti loňskému roku se zvýšil počet mužů o 34, což je skoro dvojnásobek než v kraji Moravskoslezském. Poslední kraj v grafu je Vysočina kde v roce 2003 pobíralo rodičovský příspěvek 80 mužů. Oproti roku 2002 se počet snížil o 3 muže. Snížení počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek byl také v kraji Jihočeském, Královéhradeckém, Jihomoravském a největší snížení bylo

v kraji Karlovarském o 12 mužů. Takovýto extrémní pokles mužů pobírajících rodičovský příspěvek se projevil již jen v roce 2006.

6.1.4 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2004

Tab. 5 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2004

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	332	Královéhradecký kraj	182
Středočeský kraj	353	Pardubický kraj	153
Jihočeský kraj	166	Vysočina	162
Plzeňský kraj	151	Jihomoravský kraj	297
Karlovarský kraj	132	Olomoucký kraj	192
Ústecký kraj	354	Moravskoslezský kraj	516
Liberecký kraj	159	Zlínský kraj	205

Graf č. 4 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2004



Kraj moravskoslezský byl v roce 2004 krajem s největším počtem mužů pobírajících rodičovský příspěvek a to s počtem 516. Nárůst ve srovnání s rokem 2003 byl o 159 mužů. Druhým krajem je kraj Ústecký s počtem 354, což znamená nárůst o 80 mužů. Hned za Ústeckým krajem je kraj Středočeský, kde bylo 353 mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek. Nárůst oproti roku 2003 byl o 119 mužů. Na posledním místě

v grafu je Karlovarský kraj, kde příspěvek pobíralo 132 mužů, ale i tak se počet mužů zvětšil o 14 mužů. Kraj Vysočina se v grafu posunul na předposlední místo se 162 muži, nárůst byl o 82 mužů. To znamená, že v tomto roce byl počet mužů zdvojnásoben.

6.1.5 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2005

Tab. 6 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2005

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	401	Královéhradecký kraj	236
Středočeský kraj	461	Pardubický kraj	188
Jihočeský kraj	222	Vysočina	250
Plzeňský kraj	187	Jihomoravský kraj	340
Karlovarský kraj	154	Olomoucký kraj	224
Ústecký kraj	380	Moravskoslezský kraj	599
Liberecký kraj	161	Zlínský kraj	266

Graf č. 5 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2005



V roce 2005 byl krajem s největším počtem mužů pobírajících rodičovský příspěvek Moravskoslezský kraj s počtem 599 mužů. Nárůst oproti roku 2004 byl o 83 mužů. Na druhém místě v grafu je kraj Středočeský, kde příspěvek pobíralo 461 mužů. V tomto kraji

byl ve srovnání s rokem 2004 nárůst o 108 mužů. Nejnižší počet mužů v roce 2005 byl opět v Karlovarském kraji. Tento rok zde pobíralo rodičovský příspěvek 154 mužů, což znamená nárůst o 22 mužů. Kraj s největším nárůstem počtu mužů pobírající rodičovský příspěvek byl Středočeský, kde počet narostl o 108 mužů. Nejmenší nárůst v roce 2004 byl v Libereckém kraji, kde se počet zvýšil pouze o dva muže. V tomto roce má kraj Vysočina 250 mužů pobírajících rodičovský příspěvek, za celých osm let je to nejvyšší počet v tomto kraji. Od roku 2005 už počet mužů jen klesá.

6.1.6 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2006

Tab. 7 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2006

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	438	Královéhradecký kraj	224
Středočeský kraj	470	Pardubický kraj	201
Jihočeský kraj	221	Vysočina	223
Plzeňský kraj	198	Jihomoravský kraj	342
Karlovarský kraj	155	Olomoucký kraj	257
Ústecký kraj	368	Moravskoslezský kraj	606
Liberecký kraj	159	Zlínský kraj	224

Graf č. 6 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2006



V grafu č. 6 můžeme vidět, že největší počet mužů, kteří pobírají rodičovský příspěvek je Moravskoslezský kraj s počtem 606 mužů. V tomto roce má kraj nejmenší nárůst od roku 2001 a to pouze 7 mužů. Druhým krajem v grafu je Středočeský kraj, u kterého počet mužů činí 470. I tady byl nárůst pouze 9 mužů. V roce 2006 byl kraj s nejnižším počtem mužů pobírajících rodičovský příspěvek Karlovarský kraj a to 155 mužů. Nárůst tedy byl pouze o jednoho muže a je to i nejmenší nárůst ze všech krajů v tomto roce. Největší pokles počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek byl ve Zlínském kraji a to o 42 mužů. V Jihočeském kraji, Ústeckém kraji, Libereckém kraji a Vysočině se projevil pokles také v průměru o 13 mužů.

6.1.7 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2007

Tab. 8 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2007

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	515	Královéhradecký kraj	251
Středočeský kraj	531	Pardubický kraj	195
Jihočeský kraj	263	Vysočina	196
Plzeňský kraj	232	Jihomoravský kraj	387
Karlovarský kraj	174	Olomoucký kraj	297
Ústecký kraj	444	Moravskoslezský kraj	645
Liberecký kraj	179	Zlínský kraj	216

Graf č. 7 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2007



Z grafu č. 7 je patrné, že Moravskoslezský kraj byl na prvním místě v počtu mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek. V této době pobíralo příspěvek 645 mužů, což znamená nárůst o 39 mužů. Na druhém místě je Středočeský kraj, kde rodičovský příspěvek pobíralo 531 mužů. Roční přírůstek pobírání rodičovského příspěvku byl 61 mužů. Hned za Středočeským krajem je Hlavní město Praha, kde 515 mužů pobíralo rodičovský příspěvek. Přírůstek v roce 2007 byl 77 mužů, což je největší přírůstek ze všech krajů v roce 2007. Na posledním místě v grafu je opět Karlovarský kraj s počtem 174 mužů pobírajících rodičovský příspěvek. U Pardubického kraje, Zlínského kraje a Vysočiny byl opět pokles mužů, pobírající příspěvek.

6.1.8 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008

Tab. 9 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008

kraj	počet mužů	kraj	počet mužů
Hlavní město Praha	709	Královéhradecký kraj	325
Středočeský kraj	702	Pardubický kraj	260
Jihočeský kraj	304	Vysočina	217
Plzeňský kraj	304	Jihomoravský kraj	551
Karlovarský kraj	222	Olomoucký kraj	360
Ústecký kraj	514	Moravskoslezský kraj	753
Liberecký kraj	243	Zlínský kraj	281

Graf č. 8 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008



Tento graf se týká mužů, pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008. Můžeme zde vidět, že Moravskoslezský kraj je opět krajem s největším počtem mužů pobírajících rodičovský příspěvek. V roce 2008 jej pobíralo 753 mužů, což činí nárůst o 108 mužů. Na druhém a třetím místě je Hlavní město Praha, kde příspěvek pobíralo 709 mužů a Středočeský kraj, ve kterém rodičovský příspěvek pobíralo 702 mužů. Roční nárůst u Hlavního města Prahy byl 194 mužů, což byl největší nárůst za posledních osm let ve všech krajích a nárůst počtu ve Středočeském kraji byl 171 mužů pobírajících rodičovský příspěvek. Na posledním místě se v grafu umístila Vysočina s počtem mužů pobírající příspěvek 217. Přírůstek byl 21 mužů pobírajících příspěvek, ale i tak se počet mužů propadl o 33 mužů od roku 2005.

6.1.9 Srovnávací analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008

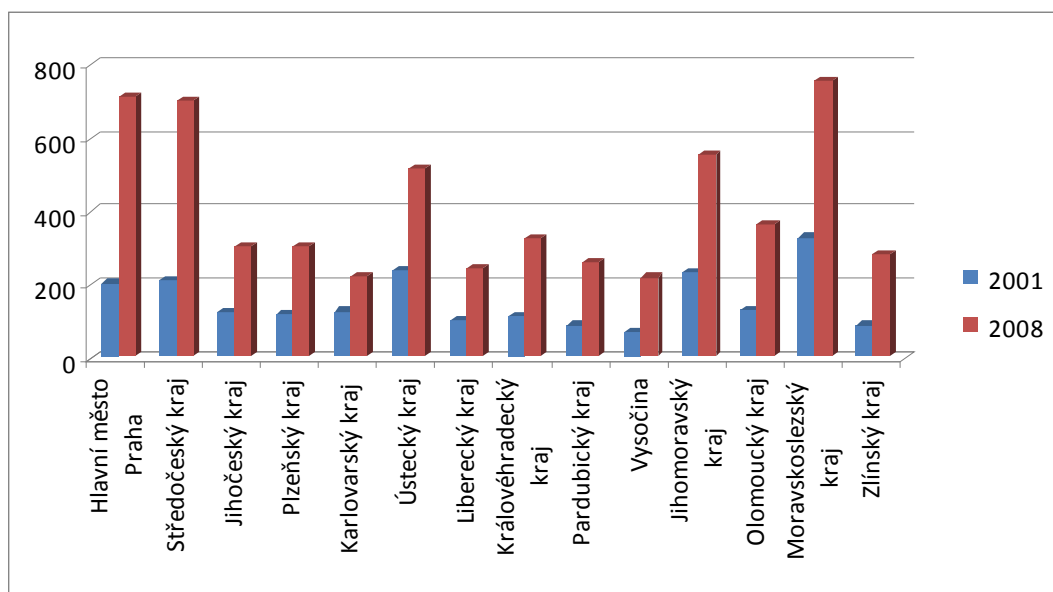
Tab. 10 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008

kraj	2001	2008	kraj	2001	2008
Hlavní město Praha	201	709	Královéhradecký kraj	109	325
Středočeský kraj	207	702	Pardubický kraj	86	260
Jihočeský kraj	121	304	Vysočina	68	217
Plzeňský kraj	115	304	Jihomoravský kraj	231	551
Karlovarský kraj	124	222	Olomoucký kraj	127	360
Ústecký kraj	238	514	Moravskoslezský kraj	326	753
Liberecký kraj	101	243	Zlínský kraj	86	281

Tab. 11 Nárůst počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek od roku 2001 do roku 2008

kraj	nárůst	kraj	nárůst
Hlavní město Praha	508	Královéhradecký kraj	216
Středočeský kraj	495	Pardubický kraj	174
Jihočeský kraj	183	Vysočina	149
Plzeňský kraj	189	Jihomoravský kraj	320
Karlovarský kraj	98	Olomoucký kraj	233
Ústecký kraj	279	Moravskoslezský kraj	427
Liberecký kraj	142	Zlínský kraj	195

Graf č. 9 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008



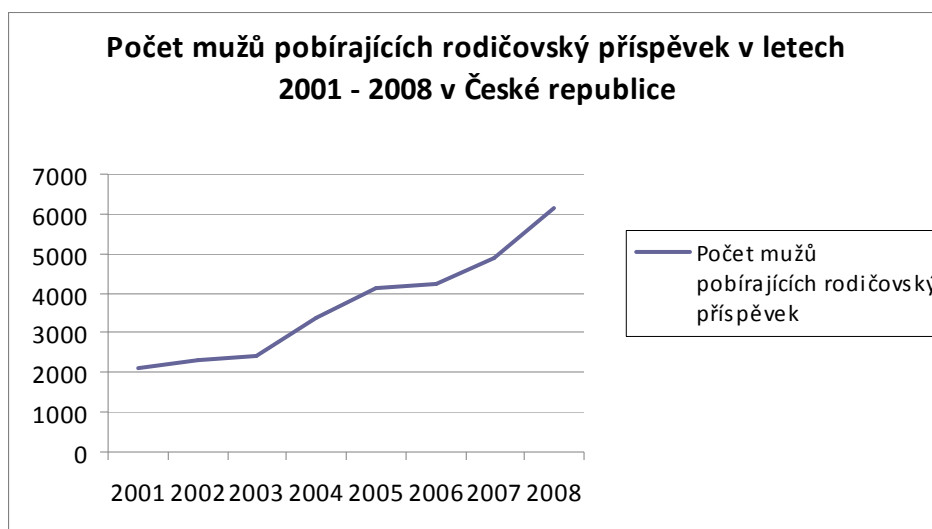
Grafem č. 9 jsem se snažila ukázat jak velký byl nárůst mužů, kteří pobíraly rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008. Z tabulky č. 11 můžeme vidět, že krajem s největším nárůstem mužů pobírajících rodičovský příspěvek za posledních 8 let je Hlavní město Praha, což je přírůstek o 508 mužů od roku 2001. Na druhém místě v tabulce je kraj Středočeský s přírůstkem 495 mužů pobírajících rodičovský příspěvek. Zajímavé je, že Moravskoslezský kraj je až na třetím místě, kde se počet mužů od roku 2001 zvýšil o 427 mužů pobírajících rodičovský příspěvek, i když po celých osm let figuroval jako kraj s nejvyšším počtem mužů pobírajících rodičovský příspěvek. Tento fakt můžeme vysvětlit tím, že již v roce 2001 byl v tomto kraji velký počet mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek a důvodem nejspíše je, že Moravskoslezský kraj je kraj s největším počtem mužů a je druhým krajem s největším počtem obyvatel v České republice. Kraj s nejmenším nárůstem mužů pobírajících rodičovský příspěvek do roku 2001 do roku 2008 je Karlovarský kraj. Počet se zde za posledních osm let zvýšil pouze o 98 mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek.

6.1.10 Statistická analýza počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 – 2008 v České republice

Tab. 12 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 - 2008 v České republice

rok	počet mužů	rok	počet mužů
2001	2140	2005	4114
2002	2313	2006	4233
2003	2423	2007	4862
2004	3355	2008	6162

Graf č. 10 Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 - 2008 v České republice



Z tabulky č. 12 a grafu č. 10 můžeme vidět, že počet mužů, kteří pobírají rodičovský příspěvek v České republice se během posledních osmi let postupně zvyšuje. Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 byl 2140 a v roce 2008 celých 6162 mužů. Celkový nárůst počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek v České republice od roku 2001 do roku 2008 je 4022 mužů.

6.2 Dotazník

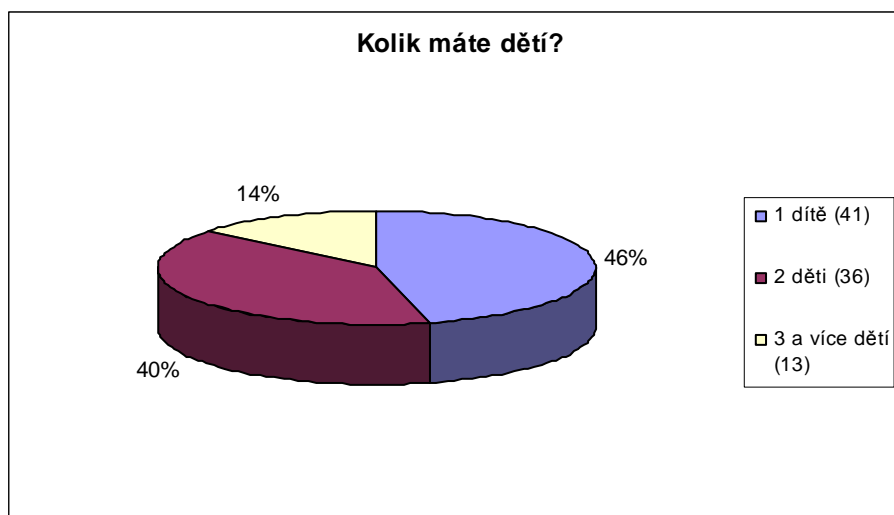
Jak již bylo zmíněno, dotazníkového šetření se zúčastnilo 90 respondentů. Byli to muži, kteří mají alespoň jedno dítě a žijí ve společné domácnosti se svojí partnerkou. Šetření probíhalo 18 dní pomocí stránky www.vyplnto.cz, kde jsem svůj dotazník zveřejnila a také na stránkách, které s danou problematikou rodiny souvisejí. Dotazník obsahoval 19 otázek. První část se orientovala na zjištění kolik mají respondenti dětí, kolik je jim let a zda si myslí, že pomáhají své partnerce v domácnosti. Druhá část dotazníku byla zaměřena na otázky, jak se respondent věnuje svému dítěti nebo dětem mimo pracovní dobu a třetí část byla zaměřena na otázky, pomocí kterých se u respondentů zjišťovalo, zda a v jakém rozsahu zastávají domácí práce.

Odpovědi jsem zpracovala v programu Microsoft Excel, kde jsem vytvořila tabulky a grafy. Pomocí těchto tabulek a grafů v práci názorně představím odpovědi respondentů.

6.2.1 Komplexní analýza dotazníků

Otázka č. 1: Kolik máte dětí?

Graf č. 11 Graf k průzkumné otázce č. 1



Na otázku č. 1 odpovědělo:

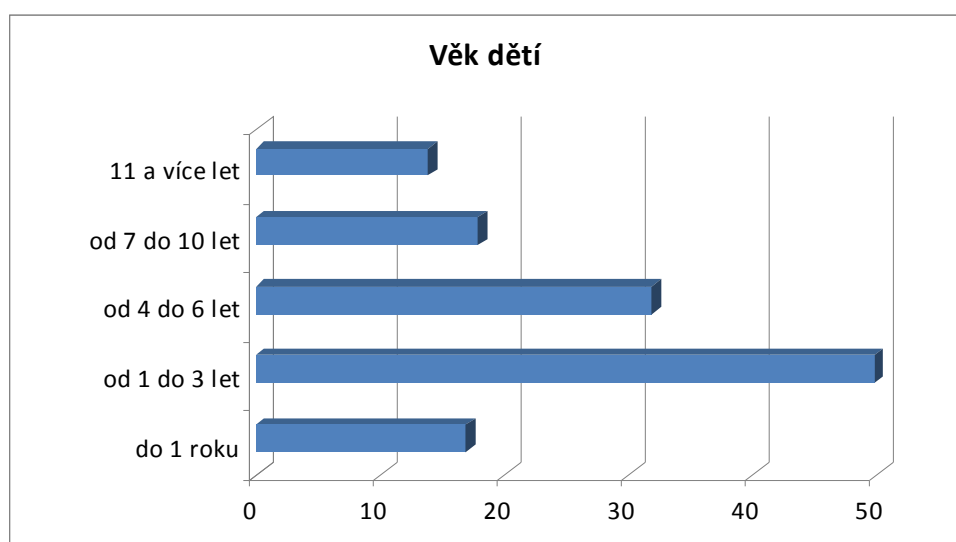
- 1 dítě: 41 respondentů; to znamená 46% z celkového počtu respondentů
- 2 děti: 36 respondentů; to znamená 40% z celkového počtu respondentů
- 3 a více dětí: 13 respondentů; to znamená 14% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 2: Kolik let je Vaším dítětem?

Tab. 13 Věk dětí respondentů

věk dítěte	odpověď
do 1 roku	17
od 1 do 3 let	50
od 4 do 6 let	32
od 7 do 10 let	18
11 a více let	14

Graf č. 12 Graf k průzkumné otázce č. 2



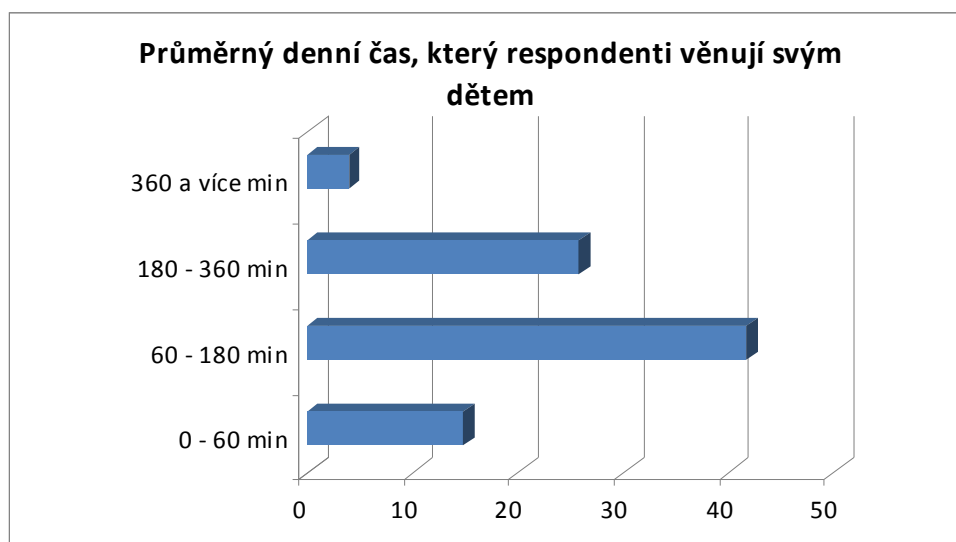
Protože otázka č. 2 byla formulovaná otevřenou formou, odpovědi jsem zařadila do pěti kategorií. Kategorie jsem vytvořila podle vývojových fází dítěte, protože v každé fázi potřebuje dítě jinou formu péče a pozornosti. První kategorie je do 1 roku, což je věk, kdy dítě prochází fází novorozence a částečně kojence. Dítě ve věku do jednoho roku mělo 17 respondentů. Druhá kategorie je od 1 do 3 let. Dítě je v této době ve fázi kojence a batolete. Dítě, které odpovídalo věku od 1 do 3 let mělo 50 respondentů. Třetí kategorii jsem specifikovala na věk od 4 do 6 let, kdy je dítě ve fázi předškolního věku. Odpovědi odpovídající této kategorii bylo 32. Do čtvrté kategorie spadají respondenti, kteří mají dítě ve věku od 7 do 10 let a děti jsou v předškolním věku. Dítě v předškolním věku mělo 18 respondentů. Do poslední páté kategorie jsem zařadila respondenty, kteří mají doma děti starší 11 let a těch bylo celkem 14.

Otázka č. 3: Kolik času denně v průměru věnujete svým dětem? (pozn. čas uvádějte v minutách nebo hodinách)

Tab. 14 Průměrný denní čas, který respondenti věnují svým dětem

odpověď	počet
0 - 60 min	15
60 - 180 min	42
180 - 360 min	26
360 a více min	4

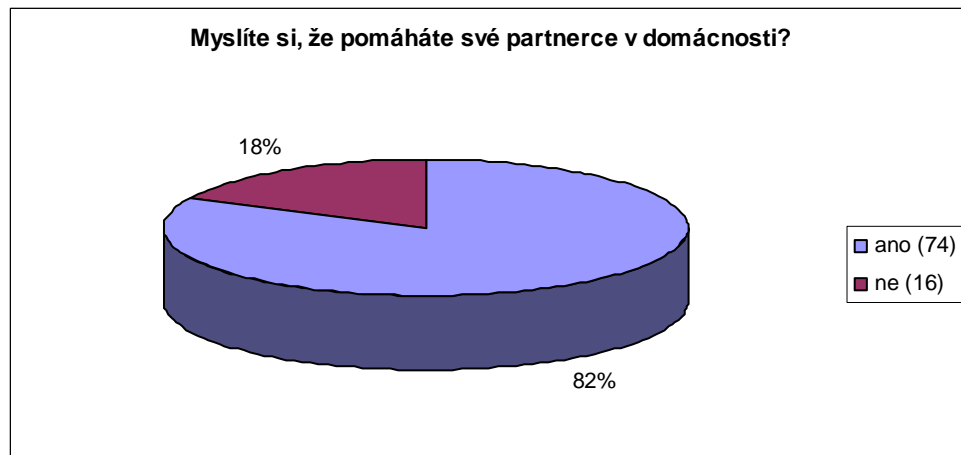
Graf č. 13 Graf k průzkumné otázce č. 3



Stejně jako u předchozí otázky jsem odpovědi respondentů na otázku č. 3 musela roztřídit do čtyř kategorií, které jsem vytvořila po zanalyzování odpovědí. Nejvíce respondentů tráví se svými dětmi 1 – 3 hodiny denně. Na druhém místě v grafu je kategorie 180 – 360 minut. Necelých 60 minut denně se svým dítětem věnuje 15 respondentů. Nejméně respondentů se svým dětem věnuje více jak 6 hodin denně. Zajímavé bylo, že dva respondenti odpověděli na tuto otázku 24 hodin denně. Z pozdějšího studia dotazníkového šetření se ukázalo, že jsou to muži, kteří jsou na mateřské dovolené.

Otázka č. 4: Myslíte si, že pomáháte své partnerce v domácnosti?

Graf č. 14 Graf k průzkumné otázce č. 4

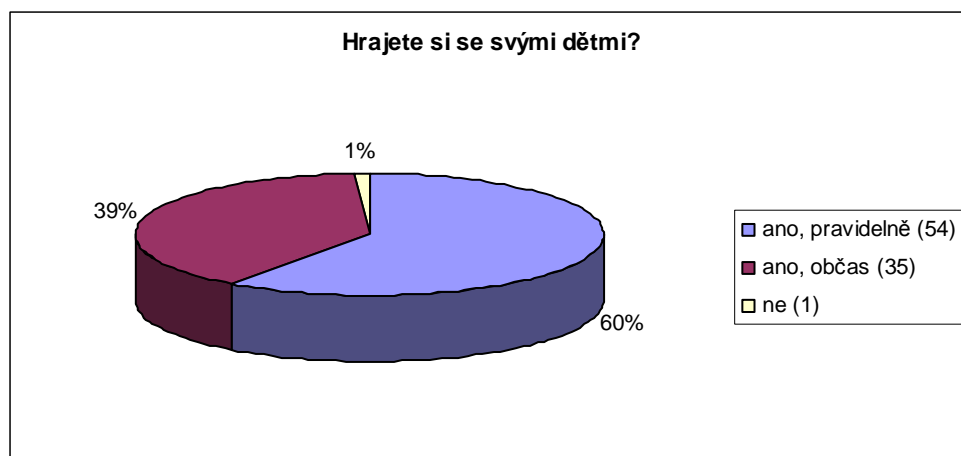


Na otázku č. 4 odpovědělo:

- ano: 74 respondentů; to znamená 82% z celkového počtu respondentů
- ne: 16 respondentů; to znamená 18% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 5: Hrajete si se svými dětmi?

Graf č. 15 Graf k průzkumné otázce č. 5

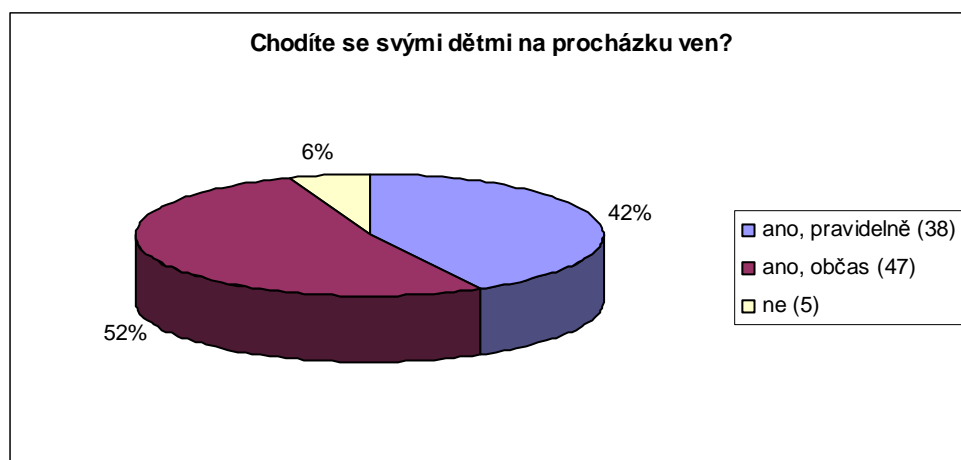


Na otázku č. 5 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 54 respondentů, to znamená 60 % z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 35 respondentů, to znamená 39% z celkového počtu respondentů
- ne: 1 respondent, to znamená 1% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 6: Chodíte se svými dětmi na procházku ven?

Graf č. 16 Graf k průzkumné otázce č. 6

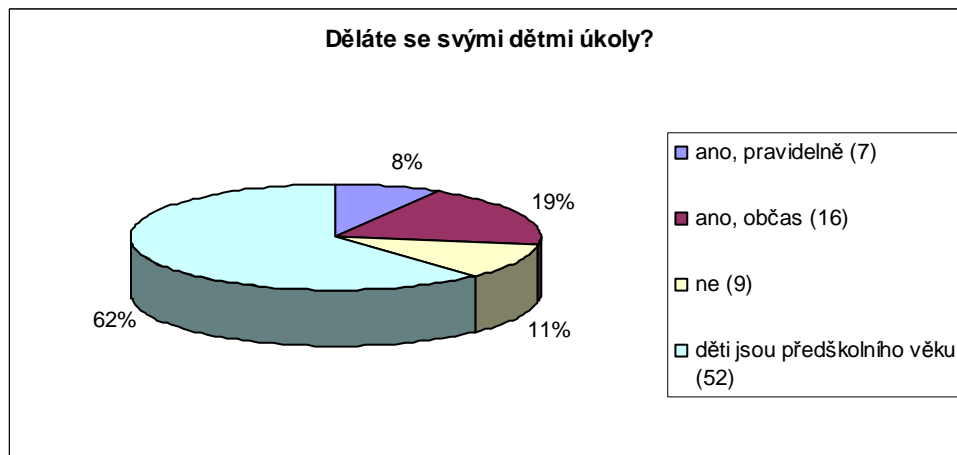


Na otázku č. 6 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 38 respondentů; to znamená 42% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 47 respondentů; to znamená 53% z celkového počtu respondentů
- ne: 5 respondentů; to znamená 6% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 7: Děláte se svými dětmi úkoly?

Graf č. 17 Graf k průzkumné otázce č. 7

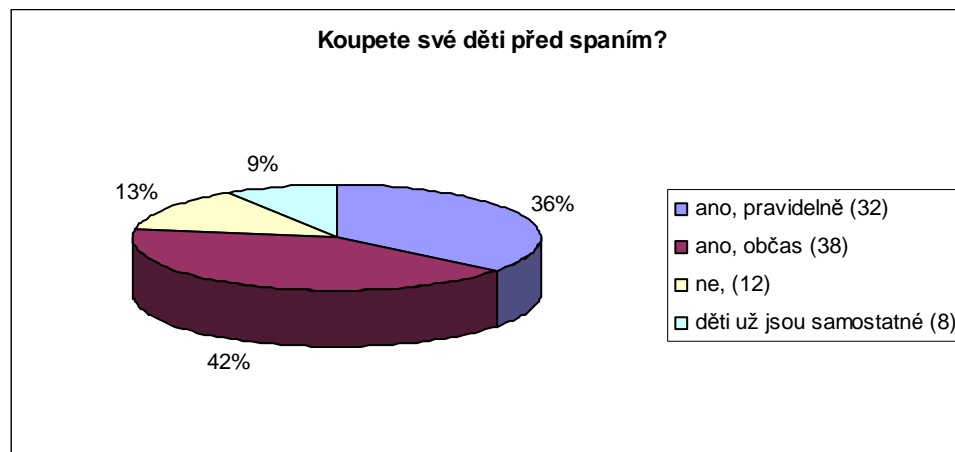


Na otázku č. 7 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 7 respondentů; to znamená 8% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 16 respondentů; to znamená 19% z celkového počtu respondentů
- ne: 9 respondentů; to znamená 11% z celkového počtu respondentů
- děti jsou předškolního věku: 52 respondentů; to znamená 62% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 8: Koupete své děti před spaním?

Graf č. 18 Graf k průzkumné otázce č. 8

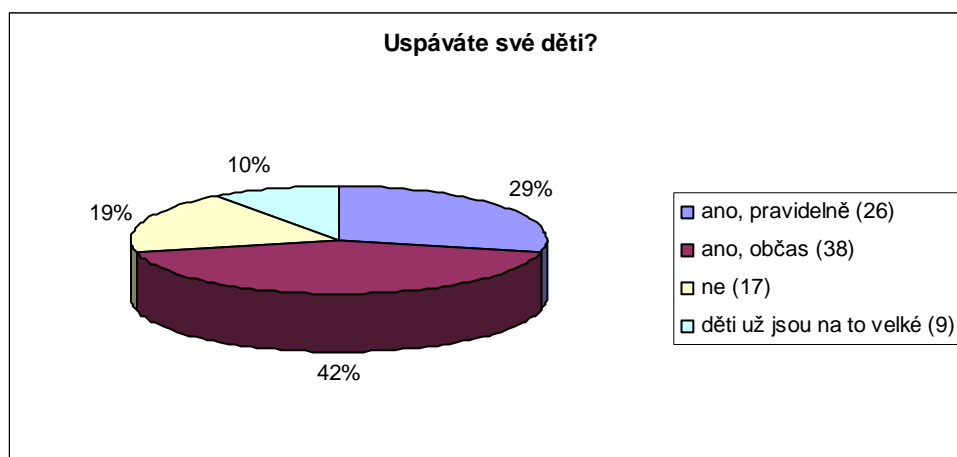


Na otázku č. 8 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 32 respondentů; to znamená 38% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 38 respondentů; to znamená 42% z celkového počtu respondentů
- ne: 12 respondentů; to znamená 13% z celkového počtu respondentů
- děti už jsou samostatné: 8 respondentů; to znamená 9% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 9: Uspáváte své děti?

Graf č. 19 Graf k průzkumné otázce č. 9

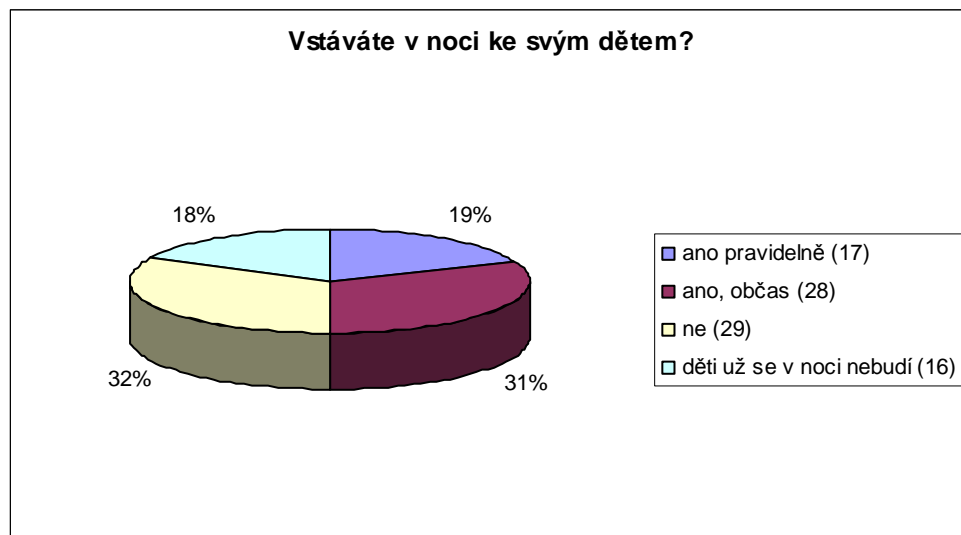


Na otázku č. 9 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 26 respondentů; to znamená 29% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 38 respondentů; to znamená 42% z celkového počtu respondentů
- ne: 17 respondentů; to znamená 19% z celkového počtu respondentů
- děti už jsou na to velké: 9 respondentů; to znamená 10% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 10: Vstáváte v noci ke svým dětem?

Graf č. 20 Graf k průzkumné otázce č. 10

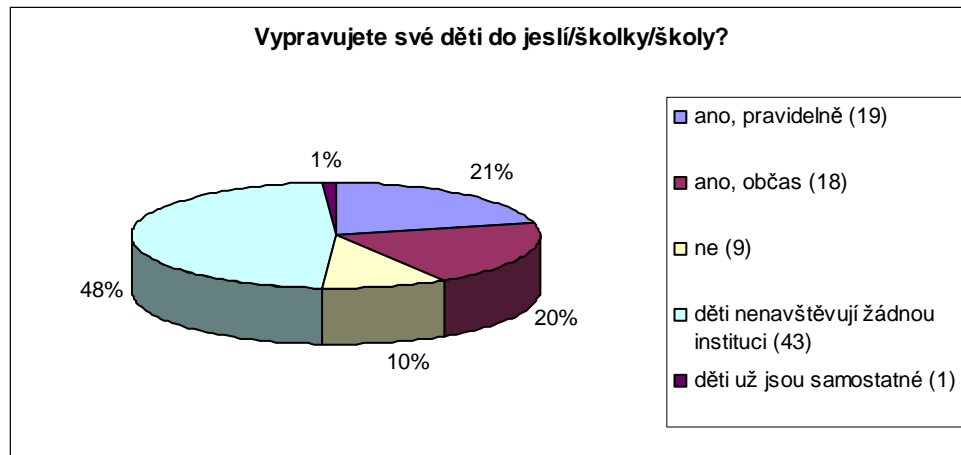


Na otázku č. 10 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 17 respondentů; to znamená 19% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 28 respondentů; to znamená 31% z celkového počtu respondentů
- ne: 29 respondentů; to znamená 16% z celkového počtu respondentů
- děti už se v noci nebudí: 16 respondentů; to znamená 18% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 11: Vypravujete své děti do jeslí/školky/školy?

Graf č. 21 Graf k průzkumné otázce č. 11

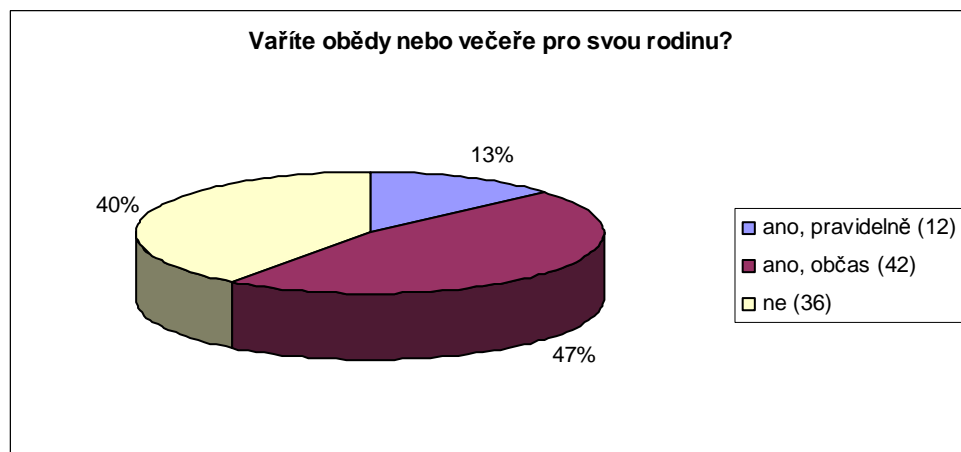


Na otázku č. 11 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 19 respondentů; to znamená 21% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 18 respondentů; to znamená 20% z celkového počtu respondentů
- ne: 9 respondentů; to znamená 10% z celkového počtu respondentů
- děti už jsou samostatné: 1 respondent; to znamená 1% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 12: Vaříte obědy nebo večeře pro svou rodinu?

Graf č. 22 Graf k průzkumné otázce č. 12

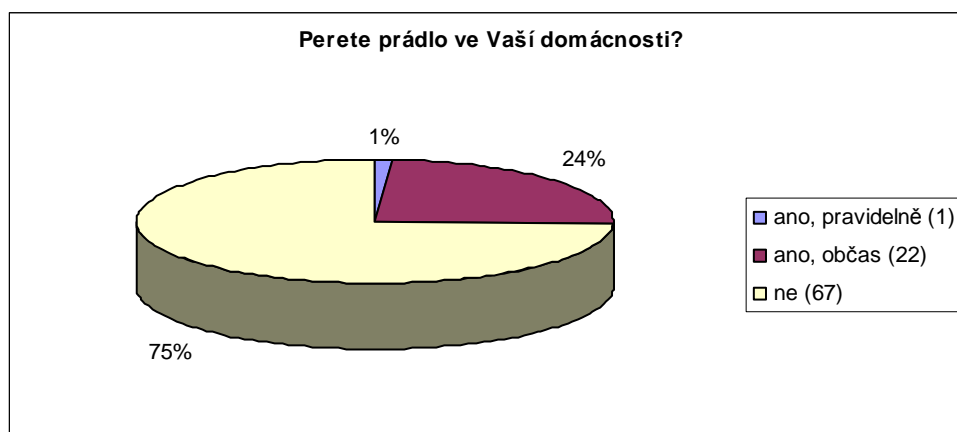


Na otázku č. 12 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 12 respondentů; to znamená 13% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 42 respondentů; to znamená 47% z celkového počtu respondentů
- ne: 36 respondentů; to znamená 40% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 13: Perete prádlo ve Vaší domácnosti?

Graf č. 23 Graf k průzkumné otázce č. 13

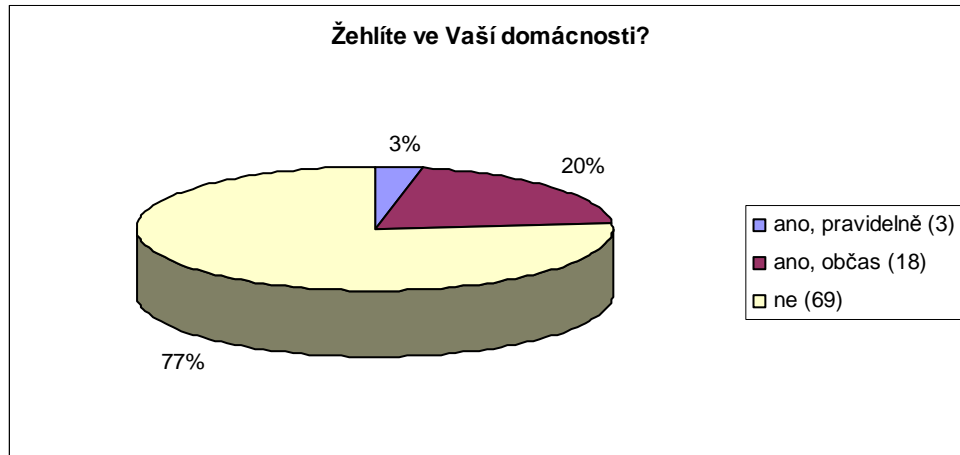


Na otázku č. 13 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 1 respondent; to znamená 1% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 22 respondentů; to znamená 24% z celkového počtu respondentů
- ne: 67 respondentů; to znamená 75% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 14: Žehlíte ve Vaší domácnosti?

Graf č. 24 Graf k průzkumné otázce č. 14

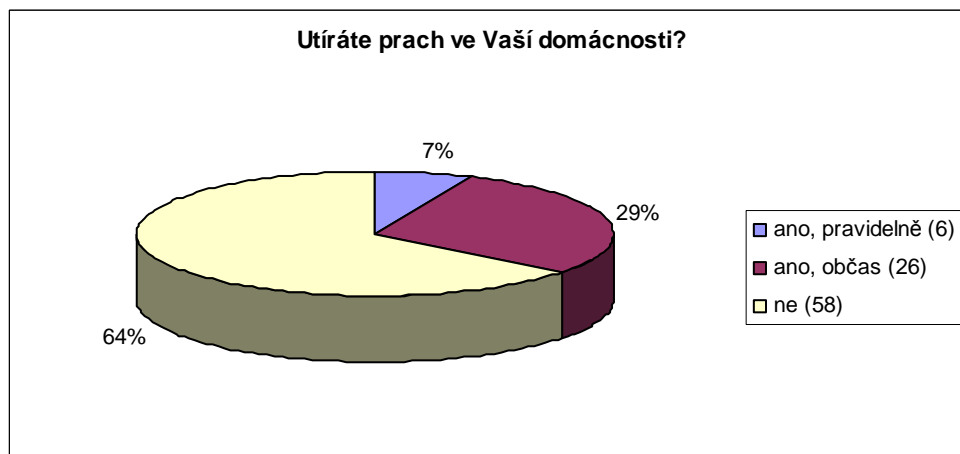


Na otázku č. 14 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 3 respondenti; to znamená 3% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 18 respondentů; to znamená 20% z celkového počtu respondentů
- ne: 69 respondentů; to znamená 77% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 15: Utíráte prach ve Vaší domácnosti?

Graf č. 25 Graf k průzkumné otázce č. 15

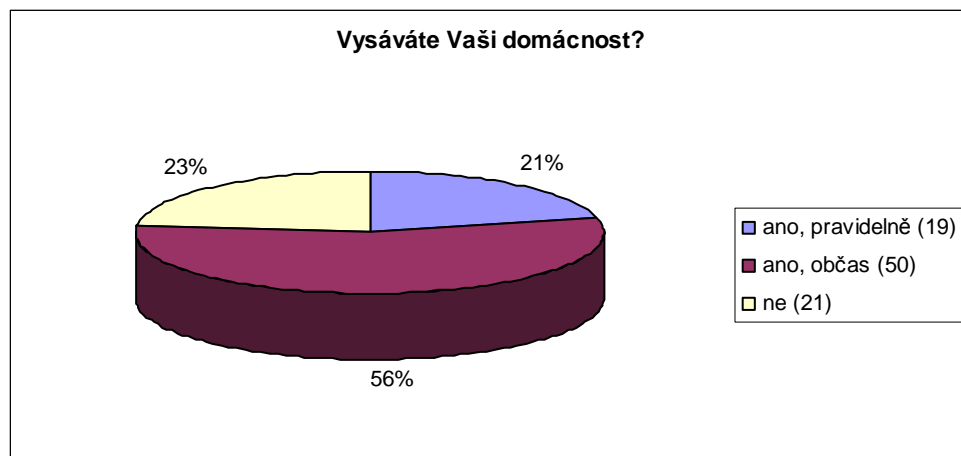


Na otázku č. 15 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 6 respondentů; to znamená 7% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 26 respondentů; to znamená 29% z celkového počtu respondentů
- ne: 58 respondentů; to znamená 64% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 16: Vysáváte Vaši domácnost?

Graf č. 26 Graf k průzkumné otázce č. 16

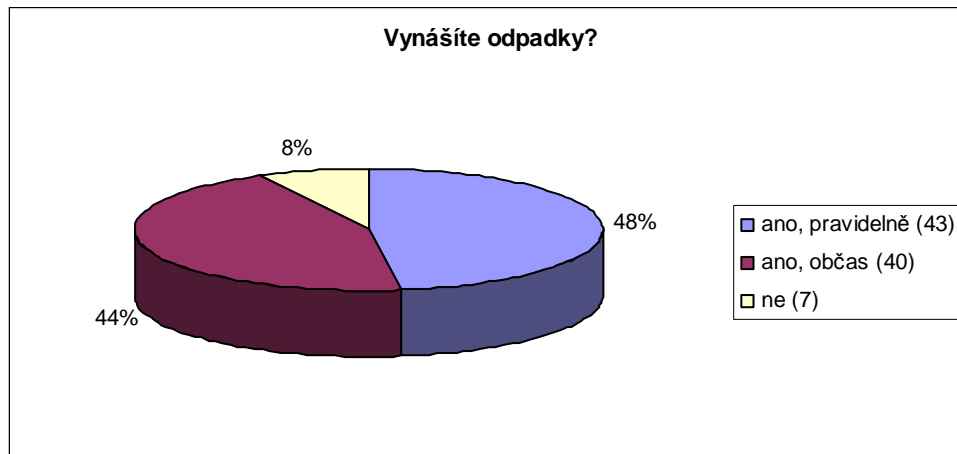


Na otázku č. 16 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 19 respondentů; to znamená 21% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 50 respondentů; to znamená 56% z celkového počtu respondentů
- ne: 21 respondentů; to znamená 23% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 17: Vynášíte odpadky?

Graf č. 27 Graf k průzkumné otázce č. 17

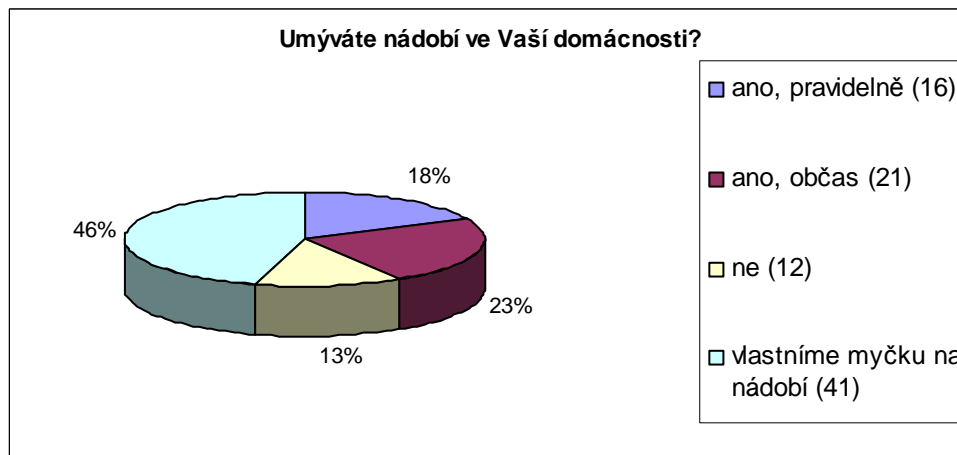


Na otázku č. 17 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 43 respondentů; to znamená 48% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 40 respondentů; to znamená 44% z celkového počtu respondentů
- ne: 7 respondentů; to znamená 8% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 18: Umýváte nádobí ve Vaší domácnosti?

Graf č. 28 Graf k průzkumné otázce č. 18

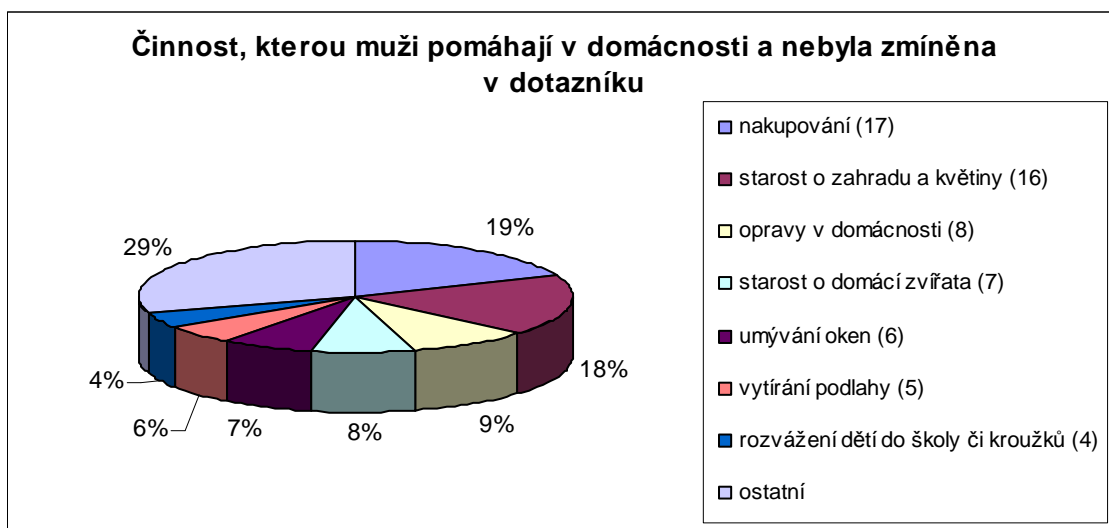


Na otázku č. 18 odpovědělo:

- ano, pravidelně: 16 respondentů; to znamená 18% z celkového počtu respondentů
- ano, občas: 21 respondentů; to znamená 23% z celkového počtu respondentů
- ne: 12 respondentů; to znamená 13% z celkového počtu respondentů
- vlastníme myčku na nádobí: 41 respondentů; to znamená 46% z celkového počtu respondentů

Otázka č. 19: Je nějaká činnost, kterou pomáháte své partnerce v domácnosti a není zmíněna v dotazníku?

Graf č. 29 Činnost, kterou muži pomáhají v domácnosti a nebyla zmíněna v dotazníku



Protože tato otázka byla formulovaná otevřenou formou, výsledky jsem seřadila do kategorií, které jsem předem vytvořila podle nejčastějších odpovědí, které se v dotazníku objevily. A to:

- nakupování
 - 17 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 19% z celkového počtu respondentů

- starost o zahradu a květiny
 - 16 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 18% z celkového počtu respondentů
- opravy v domácnosti
 - 8 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 9% z celkového počtu respondentů
- starost o domácí zvířata
 - 7 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 8% z celkového počtu respondentů
- umývání oken
 - 6 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 7% z celkového počtu respondentů
- vytírání podlahy
 - 5 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 6% z celkového počtu respondentů
- rozvážení dětí do školy či kroužků
 - 7 respondentů uvedlo tuto odpověď; to znamená 8% z celkového počtu respondentů
- ostatní
 - 29% z celkového počtu respondentů uvedlo jinou odpověď

7 ZÁVĚR VÝZKUMNÉ ČÁSTI

7.1 Závěr srovnávací analýzy dat

Z výsledů srovnávací analýzy dat, kterou jsem prováděla v kapitole 5.1 můžeme vidět, že počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek během let 2001 až 2008 stoupá. Krajem kde je největší zastoupení mužů, kteří pobírali v těchto letech rodičovský příspěvek je Moravskoslezský kraj. Tyto počty, ale přisuzuji faktu, že v Moravskoslezský kraj má nejvíce mužů z celé České republiky. Největší nárůst mužů pobírajících rodičovský příspěvek byl v Hlavním městě Praha. Nárůst od roku 2001 do roku 2008 byl o celých 508 mužů, což znamená, že se počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek více jak ztrojnásobil. Krajem s nejmenším počet mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek v letech 2001 až 2008 byla Vysočina. Nárůst během těchto let zde byl 149 mužů. Zajímavé je, že nejmenší nárůst počtu mužů pobírající rodičovský příspěvek byl v kraji Karlovarském, a to pouhých 98 mužů. Přesto v roce 2008 měl Karlovarský kraj více mužů pobírajících rodičovský příspěvek než kraj Vysočina. Ze statistické analýzy můžeme také vypočítat, že počty mužů pobírající rodičovský příspěvek během let 2001 až 2008 nejenom stoupal, ale i klesal. Pokles počtu mužů pobírající příspěvek v roce 2003 byl v kraji Jihočeském, Karlovarském, Královéhradeckém, Vysočině a Jihomoravskému a v roce 2006 v kraji Jihočeském, Ústeckém, Libereckém, Královéhradeckém, Vysočině a Zlínském.

V tabulkách a grafech jsem neuváděla data, která byla pojmenována v materiálech Ministerstva práce a sociálních věcí jako ostatní. Pod pojmem ostatní si můžeme představit muže pobírající rodičovský příspěvek s českým občanstvím, kteří bydlí mimo Českou republiku. Počet těchto mužů se během let 2001 až 2008 zvýšil z 0 na 417 mužů, kteří pobírali rodičovský příspěvek.

7.2 Závěr dotazníkového šetření

Dotazník, kterým jsem prováděla tento výzkum měl pomyslné tři části. První část byla zaměřena na otázky ohledně počtu dětí, kolik času v průměru věnují respondenti svým dětem a jestli si myslí, že pomáhají své partnerce v domácnosti. Z 90 respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření si 82% myslí, že pomáhají své partnerce v domácnosti.

Respondenti měli v největším zastoupení pouze jedno dítě a to ve věku do 1 roku do 3 let. Nejvíce se respondenti v průměru věnovali svým dětem 60 – 180 min denně.

V druhé části dotazníku mě zajímaly otázky ohledně péče o potomky. Např. jestli je muži uspávají, koupou je před spaním nebo k nim v noci vstávají, když se vzbudí. Více jak polovina respondentů si se svými dětmi ve svém volném čase hraje a chodí s nimi ven na procházky. Zhruba 30% respondentů z celkového počtu pravidelně nebo občas koupe své děti před spaním a poté je uspávají. Pokud se dítě během noci vzbudí, pravidelně k němu vstane 19% respondentů a občas vstane 31% z celkového počtu respondentů. V dotazníku se také objevily otázky ohledně vypravování dětí do jeslí/školky/školy a dělání domácích úkolů. Bohužel tato otázka neměla skoro žádnou výpovědní hodnotu, protože 48% z celkového počtu respondentů má děti, které nenavštěvují žádnou instituci.

V poslední a to třetí části jsem se zaměřila na to, jak se muži v současné rodině podílejí na domácích pracích. Z výzkumu vyplývá, že více jak polovina respondentů doma připravuje obědy nebo večeře. Za to v oblasti praní a žehlení prádla se v průměru 75% vůbec neangažuje a je to záležitost pouze partnerky. Svou domácnost vysává více jak polovina dotázaných respondentů, ale prach v ní občas utírá pouze 29% respondentů z celkového počtu. Vynášení odpadků je v současné rodině záležitost jak muže tak i ženy. Ve 48% muži vynášejí odpadky pravidelně a ve 45% muži vynesou odpadky občas. Předposlední otázka se týkala umývání nádobí, v současné rodině vlastní 45% myčku na nádobí, ale pravidelně tuto činnost provádí pouze 18% respondentů z celkového počtu.

V poslední otázce jsem dala respondentům možnost se k výzkumu vyjádřit a vypsát práce, které v domácnosti dělají a v mém dotazníku nebyly zmíněny. Nejčastější odpověď se týkala nakupování, tato odpověď se objevila v dotazníku u 17 respondentů. Poté starost o zahradu a květiny, drobné opravy v domácnosti, starost o domácí zvířata, rozvážení dětí do školy nebo kroužků, umývání oken a podlahy.

ZÁVĚR

V dnešní době už není neobvyklé potkat tatínka s kočárkem nebo s dětmi na procházce. Jsou muži, kteří se chtějí starat o své potomky od jejich narození, zpívat jim ukolébavky, číst pohádky, pudrovat zadečky, vařit kašičky a foukat na bolístky. Dá se říci, že v minulosti role opatrovatele dítěte v rodině připadala pouze ženě, muž zastával roli živitele a ochránce rodiny. Ale jak můžeme vidět z výzkumné části této práce, počty mužů, kteří přebírají dříve pouze ženskou roli, se čím dál tím více zvyšují a dovoluji si říci, že se budou v dalších letech nadále zvyšovat.

Neexistuje žádný důvod, proč by muži nebyli schopni navázat stejně dobrý kontakt se svým dítětem jako žena a stejně dobře se o něj starat. Bohužel si na dobu, kdy se muži budou o své děti starat od narození ve stejném počtu jako ženy, dlouho počkáme. Důležité je podotknout fakt, který vychází z mnoha výzkumů, že muži by se v oblasti rodiny chtěli angažovat mnohem více a rádi by např. využili možnosti jít na rodičovskou dovolenou, ale bohužel je to v dnešní době pro velkou část rodin ekonomicky nevýhodné, protože většinou jsou to v dnešní společnosti muži, kteří přinášejí do rodiny více financí.

Ráda bych do svého výzkumu zahrнула počty mužů na rodičovské dovolené, ale bohužel Ministerstvo práce a sociálních věcí ani Statistický úřad v současné době statisticky nesledují, kolik mužů je na rodičovské dovolené. Je to dané tím, že údaje mají k dispozici pouze konkrétní zaměstnavatelé, kteří dovolenou poskytují. Proto se výzkum této práce zaměřoval na muže, kteří pobírají rodičovský příspěvek.

Cílem diplomové práce bylo také zjistit jak se muži angažují v oblasti péče o domácnost. Z výsledků je patrné, že v současné rodině panuje rovnoprávnost a přerozdělování povinností. Dnes to nejsou pouze ženy, co doma vaří, perou, žehlí a uklízí. Samozřejmě jim tato povinnost nadále zůstala, ale už se na ní podílí oba partneři.

Pro mě jako ženu je velmi uspokojivé, že se muži začínají angažovat v oblasti rodiny a začínají zastávat naše role. Pozice žen se také mění a začínáme zastávat mužské role, tím pádem by zde mohla nastat určitá nerovnováha a na prvním místě by tím trpěla rodina. Jsem ráda, že mě možná čeká rodinné soužití s partnerem, který bude umět uvařit, vyprat prádlo a postarat se o naše dítě. V tom případě bych mohla ze svých potomků také vychovat tatínky, kteří se budou chtít o dítě starat již od narození nebo jejich manželka bude moci odjet na víkendový pobyt do lázní s vědomím, že o jejich dítě bude postaráno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] FIALOVÁ, L. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 163 s. ISBN 80-85850-87-7.
- [2] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [3] HORSKÁ, P. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X.
- [4] HORSKÝ, J., STELIGOVÁ, M. *Rodina našich předků*. Praha: Lidové noviny, 1997. 143 s. ISBN 80-7106-195-6.
- [5] JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
- [6] JELLOUSCHEK, H. *Pravidla lásky*. Praha: Portál, 2003. 135 s. ISBN 80-7178-706-X.
- [7] KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. 281 s. ISBN 11-080-62.
- [8] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [9] MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974. 199 s.
- [10] MARUŠIAK, M. *Rodina a manželství*. Praha: Svobodné slovo, 1964. 212 s.
- [11] MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Slon, 2000. 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
- [12] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- [13] MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 250 s. ISBN 80-85850-75-3.
- [14] RADVANOVÁ, S. *O rodině, manželství a dětech*. Praha: Panorama, 1978. 168 s.
- [15] SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008. 60 s. ISBN 978-80-903228-9-9.
- [16] Statistika Ministerstva práce a sociálních věcí, Průměrné počty příjemců příspěvku na dítě, Praha: MPSV, 2001 – 2008
- [17] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

[18] VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: ISV, 1997. 453 s. ISBN 80-85866-20-X.

[19] Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Internetové zdroje:

[20] MPSV.cz: Mateřská dovolená [online]. 2008 - 2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/4#fpr>>.

[21] MPSV.cz: Prorodinný balíček [online]. 2008 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5896/19112008.pdf>

[22] MPSV.cz: Rodičovská dovolená [online]. 2008 - 2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/4#fpr>>.

[23] MPSV.cz: Rodičovský příspěvek [online]. 2008 - 2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp> >.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Č.	Číslo
ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
PPM	Peněžní pomoc v mateřství
TAB.	Tabulka
TZN.	To znamená
TZV.	Tak zvané

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001	44
Graf č. 2	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2002	45
Graf č. 3	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2003	46
Graf č. 4	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2004	47
Graf č. 5	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2005	48
Graf č. 6	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2006	49
Graf č. 7	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2007	50
Graf č. 8	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008	51
Graf č. 9	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008	53
Graf č. 10	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 - 2008 v České republice	54
Graf č. 11	Graf k průzkumné otázce č. 1	55
Graf č. 12	Graf k průzkumné otázce č. 2	56
Graf č. 13	Graf k průzkumné otázce č. 3	57
Graf č. 14	Graf k průzkumné otázce č. 4	58
Graf č. 15	Graf k průzkumné otázce č. 5	58
Graf č. 16	Graf k průzkumné otázce č. 6	59
Graf č. 17	Graf k průzkumné otázce č. 7	60
Graf č. 18	Graf k průzkumné otázce č. 8	60
Graf č. 19	Graf k průzkumné otázce č. 9	61
Graf č. 20	Graf k průzkumné otázce č. 10	62
Graf č. 21	Graf k průzkumné otázce č. 11	63
Graf č. 22	Graf k průzkumné otázce č. 12	63
Graf č. 23	Graf k průzkumné otázce č. 13	64

Graf č. 24 Graf k průzkumné otázce č. 14	65
Graf č. 25 Graf k průzkumné otázce č. 15	65
Graf č. 26 Graf k průzkumné otázce č. 16	66
Graf č. 27 Graf k průzkumné otázce č. 17	67
Graf č. 28 Graf k průzkumné otázce č. 18	67
Graf č. 29 Činnost, kterou muži pomáhají v domácnosti a nebyla zmíněna v dotazníku	68

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek	43
Tab. 2	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001	44
Tab. 3	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2002	45
Tab. 4	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2003	46
Tab. 5	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2004	47
Tab. 6	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2005	48
Tab. 7	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2006	49
Tab. 8	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2007	50
Tab. 9	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2008	51
Tab. 10	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v roce 2001 a 2008	52
Tab. 11	Nárůst počtu mužů pobírajících rodičovský příspěvek od roku 2001 do roku 2008	52
Tab. 12	Počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek v letech 2001 - 2008 v České republice	54
Tab. 13	Věk dětí respondentů	56
Tab. 14	Průměrný denní čas, který respondenti věnují svým dětem	57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník	80
----------------------------	----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení tatínkové,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a ve své diplomové práci se zabývám proměnou rodiny v 21. století, zejména mužskou rolí v domácnosti. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění několika otázek.

(Pokud nemáte alespoň jedno dítě a nežijete ve společné domácnosti s partnerkou, prosím aby jste tento dotazník nevyplňovali.)

1. Kolik máte dětí:

- a) 1
- b) 2
- c) 3 a více

2. Kolik let je Vaším dětem?

3. Kolik času denně v průměru věnujete svým dětem?

(pozn. čas uvádějte v minutách nebo hodinách)

4. Myslíte si, že pomáháte své partnerce v domácnosti?

- a) ano
- b) ne

5. Hrajete si se svými dětmi?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

6. Chodíte se svými dětmi na procházku ven?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

7. Děláte se svými dětmi úkoly?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne
- d) děti jsou předškolního věku

8. Koupete své děti před spaním?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne
- d) děti jsou samostatné

9. Uspáváte své děti?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne
- d) děti už jsou na to velké

10. Vstáváte v noci ke svým dětem?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne
- d) děti už se v noci nebudí

11. Vypravujete své děti do jeslí/školky/školy?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne
- d) děti nenavštěvují žádnou instituci

12. Vaříte obědy nebo večeře pro svou rodinu?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

14. Žehlíte ve Vaší domácnosti?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

15. Utíráte prach ve Vaší domácnosti?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

16. Vysáváte Vaší domácnost?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

17. Vynášíte odpadky?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne

18. Umýváte nádobí ve Vaší domácnosti?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, občas
- c) ne
- d) ne, vlastníme myčku na nádobí

19. Je nějaká činnost, kterou pomáháte své partnerce v domácnosti a není zmíněna v dotazníku?

Moc Vám děkuji za Váš čas a přeji hodně rodičovských úspěchů.